

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

UNIVERSITAS
OSTRAVIENSIS

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se speciálními potřebami

Radana Metelková Svobodová

ČÍSLO OPERAČNÍHO PROGRAMU: CZ.1.07
NÁZEV OPERAČNÍHO PROGRAMU:
OP VZDĚLÁVÁNÍ PRO KONKURENCESCHOPNOST
PRIORITNÍ OSA: 2
ČÍSLO OBLASTI PODPORY: 2.2

**KOMPETENCE ABSOLVENTŮ OU ZAMĚŘENÉ NA ROVNOST
PŘÍLEŽITOSTÍ NA TRHU PRÁCE**

REGISTRAČNÍ ČÍSLO PROJEKTU: CZ.1.07/2.2.00/15.0456

OSTRAVA 2011

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

Název: Kapitoly z praktické češtiny pro studenty se speciálními potřebami

Autor: Radana Metelková Svobodová

Vydání: první, 2011

Počet stran: 65

ISBN 978-80-7368-493-8

Jazyková korektura nebyla provedena, za jazykovou stránku odpovídá autor.

© Radana Metelková Svobodová

© Ostravská univerzita v Ostravě

OBSAH

SLOVO ÚVODEM	5
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ	6
1 ČESKÝ JAZYK A JAZYKOVÁ KULTURA	7
1.1 SPISOVNOST A NESPISOVNOST	8
1.2 JAZYKOVÁ KULTURA A JAZYKOVÁ SPRÁVNOST	10
1.3 NÁZORY NA VÝVOJ MATEŘŠTINY	11
1.3.1 <i>Náповěda ze Slovníku cizích slov .....</i>	<i>12</i>
1.4 PUBLIKACE O ČEŠTINĚ A JAZYKOVÉ KULTUŘE	13
1.5 SHRNUÍ 1. KAPITOLY	14
2 ČESKÝ PRAVOPIS, JEHO RYSY A DNEŠNÍ KODIFIKACE	16
2.1 ÚVODNÍ POUČENÍ	16
2.1.1 <i>Základní rysy českého pravopisu .....</i>	<i>17</i>
2.2 KE KODIFIKACI ČESKÉHO PRAVOPISU	18
2.3 SHRNUÍ K ČESKÉMU PRAVOPISU	19
2.4 ÚKOLY KE 2. KAPITOLE	20
3 PRAVOPIS KOLEM NÁS	21
3.1 HRANICE SLOV V PÍSMU (SPŘEŽKA A SPOJOVNÍK)	21
3.2 ZKRATKY A ZNAČKY	23
3.3 PSANÍ VELKÝCH PÍSMEN	25
3.3.1 <i>Základní pravidla psaní velkých písmen u vlastních jmen .....</i>	<i>26</i>
3.4 PSANÍ I-Y V POZICI MIMO KONCOVKU	28
3.5 PSANÍ I-Y V KONCOVKÁCH JMEN	29
3.6 SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM	32
3.6.1 <i>Základní poučení o podmětu .....</i>	<i>34</i>
3.7 INTERPUNKCE	35
3.7.1 <i>Čárka v souvětí .....</i>	<i>36</i>
3.7.2 <i>Čárka ve větě jednoduché .....</i>	<i>37</i>
4 ČESKÁ SLOVNÍ ZÁSoba, JEJÍ SLOŽENÍ A ROZVOJ	40
4.1 ZÁKLADNÍ POUČENÍ O ČESKÉ SLOVNÍ ZÁSObĚ	40
4.1.1 <i>Rozšiřování slovní zásoby .....</i>	<i>41</i>
4.2 INTERNACIONALIZACE ČESKÉ SLOVNÍ ZÁSObY, SLOVA PŘEJATÁ	41
4.3 ODBORNÉ NÁZVOSLOVÍ V ČEŠTINĚ	43
4.4 SOCIÁLNÍ NÁŘEČÍ	44
4.5 SHRNUÍ K ČESKÉ SLOVNÍ ZÁSObĚ	45
5 ČTENÁŘSKÁ ORIENTACE V PSANÉM TEXTU	46
5.1 POROZUMĚNÍ TEXTU Z HLEDISKA ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI	46
5.1.1 <i>Základní poučení o čtenářské gramotnosti .....</i>	<i>46</i>
5.1.2 <i>Shrnutí k porozumění textu .....</i>	<i>47</i>
5.2 POROZUMĚNÍ PSANÉMU TEXTU S DŮRAZEM NA JEHO ČLENĚNÍ	53
5.2.1 <i>Horizontální členění textu .....</i>	<i>53</i>
5.2.2 <i>Vertikální členění textu .....</i>	<i>56</i>
5.2.3 <i>Grafické prostředky psaného textu .....</i>	<i>57</i>
5.2.4 <i>Shrnutí ke členění textu .....</i>	<i>58</i>
ŘEŠENÍ A KOMENTÁŘE K ÚKOLŮM A OTÁZKÁM	59
LITERATURA	63

SLOVO ÚVODEM

Předkládaný studijní text je koncipován jako doplňkový materiál napomáhající studentům se specifickými potřebami při přípravě na vysokoškolské studium. Jeho hlavním cílem je utřídit a následně také prohloubit středoškolské znalosti českého pravopisu. Přináší však také poučení o české slovní zásobě a upozorňuje na podstatné náležitosti při práci s psaným textem.

Otázky a úkoly, které jsou součástí textu, jsou zpravidla zadávány průběžně, aby student díky samostatné činnosti měl možnost posílit upevňování předkládaných poznatků.

Studijní opora obsahuje různé typy otázek a úkolů:

- kontrolní otázky a úkoly = K;
- úkoly k zamyšlení = Z;
- úkoly k textu = T;
- řešené otázky a úkoly = Ř
- korespondenční úkoly = KÚ.

Otázky a úkoly jsou vždy opatřeny číslem kapitoly a postupně číslovány tak, aby si studenti mohli bez problémů ověřit správnost svého řešení – např.

3 / 2 K

kontrolní otázka či úkol

jedná se o 2. úkol v pořadí uvnitř dané kapitoly

úkol je součástí 3. kapitoly

Úspěchy při studiu přeje autorka.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ

průvodce studiem

příklad

pojmy k zapamatování

shrnutí

literatura

kontrolní otázky a úkoly

úkoly k textu

korespondenční úkol

úkol k zamyšlení

část pro zájemce

řešené otázky a úkoly

řešení a odpovědi

1 ČESKÝ JAZYK A JAZYKOVÁ KULTURA

Kapitola stručně shrnuje základní poznatky o češtině jako národním jazyku a věnuje se také vymezení pojmu **jazyková kultura**. Prostřednictvím využitých citací prací vědeckých a kulturních představitelů českého národa nabídneme témata k zamyšlení nad podobou a vývojem naší mateřštiny. Na závěr kapitoly přikládáme seznam využitelných publikací, které Vám v případě zájmu umožní hlubší proniknutí do problematiky jazykové kultury. Kapitola obsahuje pouze úkoly k zamyšlení, korespondenční úkol bude náročnější a je součástí LMS kurzu.

Úkol k zamyšlení 1/1 Z

Přečtěte si následující výňatky ze dvou popularizujících publikací. Pokuste se vyjádřit vlastními slovy, co se z nich dozvídáte.

„Jazyk je pro každý národ nejcennějším kulturním statkem zděděným po předcích. Jazyk – v našem případě *čeština* – není samozřejmost, ale svěřený dar, o který je třeba dál pečovat, který je třeba rozvíjet, a ne pouze „spotřebovávat“, pasivně používat. Jazyk je zdrojem i zprostředkovatelem nepřeborného sdělovacího bohatství, které je otevřeno každému.“

A dále J. Králík tvrdí: „Budoucnost jazyka je na nás všech. Záleží na tom, zda z jeho pokladnice budeme vybírat spíše ušlechtilé stavební kameny a sestavovat z nich jasné, srozumitelné věty, anebo zda se spokojíme se štěrkem či odpadem nevalné hodnoty a budeme jich využívat bez rozmyslu a vkusu, zda bude náš jazyk zrcadlem jasného myšlení, nebo primitivním „dorozumívadlem“. Přítomnost ani budoucnost češtiny nemůže ovlivnit žádná kniha ani instituce. Vše závisí pouze na míře naší pohodlnosti nebo náročnosti. Jako ostatně mnoho jiného.“

KRÁLÍK, J. a kol. *Každý den s češtinou. Zajímavosti a zvláštnosti*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 11–12.

„Dosud jsem psala jen pro dospělé, až mě jednoho dne oslovil mladý lékař, novopečený otec. V touze po oduševnělém potomku nakoupil hromadu dětských knížek, začal v nich listovat a dospěl k závěru, že jsou zastaralé. „Ententyky dva špalíky...“ Co je to ententyk? „Ovčáci čtveráci, vy jste naši

vičku i tu čočovičku...“ Co je to ta vička? „Pec nám spadla, pec nám spadla, kdopak nám ji postaví, starý pecař není doma...“ Pecař? Ve Zlatých stránkách nenajdeme ani jednoho! Dnes by se hodil spíš pizzař.“

O odstavec níže pak čteme: „O češtinu je třeba pečovat. Měla by jít s duchem doby, nesmí však zůstat bezduchá. (...) Nedopustíme, aby čeština úplně zvlčila, ale nezavírejme ji do zlaté klece. Ze všeho nejvíc potřebuje trochu naší pozornosti, i když přemírou lásky bychom ji mohli udušit. Potrvá ještě, než se s ní seznámíme do té míry, abychom si s jejími slůvky mohli hrát, věřte však, že pozvolna vznikající přátelství bývají nejpevnější. Zacházejme s ní citlivě, vždyť obývá jen malé území a není jasné, jestli jí nehrozí vyhynutí. Svět se prudce mění, žijeme v Evropě, patříme k ní. Jak se za daných okolností máme chovat k své mateřštině? Smíme používat cizí slova, nebo se máme držet jen těch českých? Svazují nás Pravidla českého pravopisu, jimiž nás „obtěžují“ učitelé, nebo nám poskytují určitou volnost „v mezích zákona“?...“

LOUCKÁ, P. *Dech, duch a duše češtiny*. Praha : Albatros, 2008, s. 7–8.

1.1 Spisovnost a nespisovnost

Spisovný jazyk se řídí **kodifikací**. Jedná se o stanovená pravidla, která najdeme v různých kodifikačních příručkách typu slovníků, mluvníc, výslovnostních i pravopisných pravidel. Každý národní jazyk, tedy i čeština, zahrnuje kromě spisovných prostředků i rozsáhlou oblast jevů a prostředků nespisovných, využívaných v neoficiální, soukromé komunikaci. Některé z těchto nespisovných prostředků se mohou postupem času uplatnit i jako spisovné.

Nespisovné jsou různé nářeční prvky. **Nářečí** (dialekt) je charakteristický pro určité území a projevuje se odlišnostmi od spisovného jazyka například jinou výslovností, odlišnou slovní zásobou či jiným skloňováním a časováním. Ve větších oblastech, které spojují více nářečí, se může rozvinout tzv. **nadnářeční útvar** neboli **interdialekt**. Ten pak zachovává společné prvky dílčích nářečí. Tímto způsobem se v Praze a přilehlé oblasti českých nářečí vytvořila tzv. **obecná čeština**. V současnosti zatím interdialekty stále hodnotíme jako nespisovné, avšak už řadu let probíhá

diskuse, zda by některé hodně rozšířené prvky obecné češtiny nebylo vhodné přijmout jako variantu k doposud spisovným (kodifikovaným). Jde například o podoby přídavných jmen jako *mladej*, *mladýho* (vedle spisovného *mladý*, *mladého*), tvary *lidma*, *dětma* (vedle spisovného *lidmi*, *děťmi*) a další.

Úkol k zamyšlení 1/2 Z

Je v ukázce z knihy M. Kratochvíla užito pouze spisovného jazyka? Jak byste prvky nespisovnosti nahradili? Překážejí vám v tomto textu?

Pod poznámku omluvení mi připsala učitelka druhou, že nemluví: „Odmítl procvičování konverzace Cizinec na nádraží se zdůvodněním, že s Fialkou nemluví, a zpochybňoval mé upozornění, že o tom, kdo s kým bude mluvit, rozhoduje třídní učitelka. Jarmila Vlčková.“

Fialka se mě podle učebnice zeptal anglicky: „Pane, nevíte, v kolik hodin jede osobní vlak do Londýna?“ a já mu místo „V jedenáct čtyřicet pět“ odpověděl česky: „Zeptej se někoho jinýho! Podle tebe mám protekci tak jedu rychlíkem!“

Fialkovi z toho spadla brada. S otevřenou pusou čučel jako lev na kašně, ale nevyletělo z něj ani á. A jestli, jo, tak zaniklo v křiku Vlčkové.

(podle M. Kratochvíla: *Puntíkáři*, s. 100)

Úkol k zamyšlení 1/3 Z

Porovnejte, jak v následující básničce Emanuela Frynty mluví pan profesor a jak ženy v krámě. Nebo jsou to spíš ženy v obchodě?

PROFESOR

Pan profesor studuje hýly
a rozličné škodlivé býlí
a říkává prý:
I studovaný
se častokrát nepěkně mylí.

Má předobré srdce i hlavu,
a proto má v ulici slávu
a nemine den
a některá z žen
ho chválí, když kupuje kávu:

„Von profesor študuje hejly
a různý to škodlivý bejlí
a říkává prej:
I študovanej
se kolikrát ošklivě zmejlí.“

1.2 Jazyková kultura a jazyková správnost

Za **jazykovou správnost** považujeme dodržování zásad, které jsou součástí **kodifikace**, tedy těch, které hodnotíme jako spisovné. Vzhledem k tomu, že se jazyk musí vyvíjet a přizpůsobovat vyjadřovacím potřebám společnosti, stává se, že některý původně nespisovný jazykový jev používají lidé stále častěji i ve veřejných spisovných promluvách a textech. Například jako dnes již spisovné jednoslovné (univerbizované) výrazy typu *sanitka*, *lanovka* nebo *větrovka* vzniklé z původního jediného spisovného sousloví *sanitní vůz* atp., které se postupem času začaly vnímat jako nerušící. Ocitnou se v tzv. **jazykové normě** a stanou se variantním, dalším použitelným, prostředkem. Tyto prostředky, ačkoli nejsou zatím kodifikovány, společnost toleruje hlavně v mluvených projevech a postupem času se řada z nich obvykle stane součástí kodifikace. Dodržování jazykové normy a kodifikace jsou rysy **jazykové správnosti**. Znamená to, že mluvčí používá jazyk náležitě v těch situacích, které vyžadují spisovné vyjadřování. Jako **jazykovou kulturu** označujeme všestrannou péči o rozvoj národního jazyka. Patří sem nejen stav a propracovanost jazyka, ale především snaha dbát o kvalitu, přesnost, přesvědčivost a srozumitelnost jazykového vyjadřování.

Úkol k zamyšlení 1/4 Z

Přemýšlejte, zda také v mluveném projevu užíváte nelogické kombinace slov. Pokud ano, uveďte jaké.

„...velice často se stává, že zejména v mluveném jazyce se objeví kombinace až neuvěřitelné, málo logické, ale přitom dobře srozumitelné, například: *ukrutně příjemné*, *děsně milé*, *hezky hloupé*, *úžasně obyčejné*, *obrovsky nízké*, *nesmírně smířlivé*, *příšerně krásné*, *šíleně střízlivé*. Zamyslíme-li se nad nimi, pozorujeme ve všech logický protimluv. V češtině to není nic nového. Už ve starých filmech slyšíme Oldřicha Nového: *Mám tě hrozně rád*, nebo Natašu Golovou: *Jsem strašně šťastná*. Podobná spojení se najdou i v literatuře. Mají nádech hovorovosti. V poslední době slyšíme taková spojení stále častěji. Ale do oficiálních projevů, do zpráv nebo odborného vyjadřování takovéto typy slovních spojení nepatří. Přinášejí mnoho subjektivního, zavádějí. (...) Podobně originálně se o půl generace dřív říkalo, že je to či ono *boží*, dnes se říká

hustý. Ani zde nemá smysl hledat přímou logiku, protože hlavní působivost tkví v původnosti, originalitě a nečekanosti, podobně jako výpůjčky z jiných jazyků (*senza*, *super*). Novinky tohoto druhu jsou kořením jazyka, ale jejich vyšší frekvence obvykle nepřetrávají generaci, která je zavedla.“

(*upraveno podle J. Králíka: Každý den s češtinou, s. 44–45*)

1.3 Názory na vývoj mateřštiny

Národní jazyk je významný rys každého národa a má také národně reprezentativní funkci. O jazyk pečují odborníci-lingvisté, kteří stále musí sledovat a vyhodnocovat, jak se jazyk ve společnosti vyvíjí a proměňuje. Velkou změnu v péči o moderní jazykovou kulturu češtiny přinesl rok 1926, kdy vznikl Pražský lingvistický kroužek (ve zkratce PLK). Jeho zakladatelem byl anglista a bohemista Vilém Mathesius. Předchozí etapa zájmů o češtinu jako národní jazyk se věnovala spíše jeho minulosti než současnosti. Podle vyjádření Viléma Mathesia z jeho článku *O požadavku stability ve spisovném jazyce* platí: „Kultivovaný jazyk spisovný je nástroj jemný a neselhávající. Vyhovuje dobře každé z funkcí, v nichž se objevuje. Vyjadřuje přesně, plně a jasně postřehy a myšlenky sebe subtilnější. Je poddajným tlumočnickem citu a rozezpívává se každou melodií, na kterou jej mluvčí nebo pisatel naladí.“

MATHESIUS, V. O požadavku stability ve spisovném jazyce. In Havránek, B., Weingart, M. (eds.) *Spisovná čeština a jazyková kultura*, Praha : Melantrich, 1932, s. 14.

V období před 2. světovou válkou, které bylo nepříznivé i pro naši mateřštinu, o ní nadšeně mluvil i básník Josef Hora v Kruhu přátel českého jazyka 24. dubna 1938: „Není vlastně v moci básníka, aby odhaloval komukoli svůj vztah k řeči. Ta mu musí zůstat tajemstvím, nechce-li, aby bylo zrušeno kouzlo mezi ním a jí. Spisovatel, žurnalista, řečník užívá své rodné řeči, aniž si uvědomí, jakým složitým labyrintem prochází, z jakých hlubin váží slova, do nichž vtiskuje dojmy, svá sdělení, někdy svou vůli a jindy zas jen plytkost letného postřehu. (...) Rodná řeč je básníku ovšem nutností, nikoli fetišem. Žijeme v těžkých dnech, kdy se snadno zamilováváme opičí láskou do domácích fetišů, stejně jako jsme se zamilovali do fetišů cizích. Užitečnější bude, když se přičiníme všichni,

abychom byli v řeči důstojní. Abychom nezrazovali to všechno veliké, co jí bylo vysloveno. Abychom si uvědomili, že dobře česky mluvit znamená především svobodně česky myslet.“

PRAŽÁK, A. *Národ se bránil. Obrany národa a jazyka českého*. Praha : Sfinx, 1946, s. 376.

Domníváme se, že i dnes stále platí, že je potřeba o spisovnou češtinu pečovat a dbát o ni. Výstižně se vyjádřil například František Daneš v roce 1996: „Právem se říká, že jazyk je nástrojem myšlení a dorozumívání. Je to instrument nepochybně velmi užitečný, ba nezbytný. A tak jako je tomu u jiných nástrojů – jako je třeba nůž, sekačka, počítač nebo auto – všímáme si u něho různých praktických vlastností, jak se projevují při jeho užívání v řeči: posuzujeme jeho snadnost, nebo naopak jeho obtížnost či složitost, spolehlivost, efektivnost, ekonomičnost nebo i úspornost, ale též míru jeho bohatosti, produktivnosti, přizpůsobivosti, pružnosti, stejně jako ustálenosti či standardnosti. Jenže jazyk je nástroj trochu jiné povahy, než jsou běžné pomůcky. Nůž můžeme vzít do ruky, nebo jej odložit, lze ho ztratit nebo zahodit a koupit si nový; a bez sekačky nebo auta se dá docela dobře žít. Naproti tomu jazyk je něco nám vlastního, je neodmyslitelnou a trvalou součástí naší bytosti. Mateřskému jazyku se člověk učí už od nejútlejšího dětství, postupně si ho osvojuje a zároveň s tím se učí poznávat svět kolem sebe; užívání jazyka prostupuje trvale celý náš život, veřejný i soukromý. Na dorozumívání jazykem, na jazykové komunikaci závisí fungování lidské společnosti. Navíc pak národní jazyk nás spojuje v jedno společenství a je v něm uloženo úsilí mnoha minulých generací.“

DANEŠ, F. O postojích uživatelů k jazyku. In Čmejrková, S., Daneš, F., Kraus, J., Svobodová, I. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha : Academia, 1996, s. 28.

1.3.1 Náповěda ze Slovníku cizích slov

Poznámky o přejatých slovech Vám poslouží při studiu celé 1. kapitoly a zároveň Vám napoví, jaké údaje v tomto slovníku můžete nalézt. Jejich řazení je abecední.

fetiš [-ty-], -e m < f > port > (zvl. v primitivních náb.) předmět uctívány pro domnělou magickou moc; přen. objekt přehnaného, nekritického uctívání

kultivovaný [-ty-] příd. < l > vypěstěný, vyšlechtěný; vytříbený: zeměd. *kultivovaná půda* dobře obdělávaná; bot. *kultivované rostliny*; – kniž. *kultivovaná řeč*; k. *člověk* vzděláním zušlechtěný, vybraných způsobů, kulturní 2; **kultivovanost**, -i ž: *jazyková k.*

laxní příd. < l > k povinnostem, osobní odpovědnosti ap. lhostejný, vlažný, nedbající ničeho, nezodpovědný: l. *člověk*; l. *přístup k práci*; l. *výchova*; **laxně** přísl.: *staví se k tomu l.*

lingvistika [-ty-], -y ž < l > věda zabývající se zkoumáním jazyka, jeho užívání, vývojových zákonitostí, jeho vztahu k mimojazykové skutečnosti aj., jazykověda

standard -u m < a > ustálená, normální míra, stupeň jako základ hodnocení něčeho: *vysoký, nízký životní s. úroveň*; *bytový s.*; s. *vědomostí*; tech. běžná, ustálená míra, vzor, podle něhož se řídí výroba tak, aby se vyráběly výrobky urč. typu, jakosti, složení n. rozměrů; (v někt. zemích) označení tech. normy; eltech. s. *napětí, odporu*; obch. s. *zboží* závazná jakost a úprava (op. nestandard); peněž. *zlatý s.* systém oběhu, ve kt. zlato působí nejen ve funkci míry hodnot a jako základ pro stanovení hodnoty měnové jednotky, ale i ve funkci platidla a oběživa; zeměd. souhrn morfologických a fyziol. vlastností ideálního jedince při chovu; lingv. *lexikální s.* soubor běžných slovních prostředků užív. v dané etapě celým průměrně vzdělaným jazykovým společenstvím

subtilní [-ty-] příd. < l > kniž. **1.** útlý, drobný, jemný, něžný: s. *bytosť, dívka*
2. jemný, nepatrný, detailní: s. *rozdíly*

varianta -y ž < l > obměněná podoba, obměna: *varianty textu, rukopisu; písňová v.; druhá v. plánu*; lingv. jeden z formálně odlišných, ale funkčně totožných jazykových prostředků; lingv., fon. *kombinatorní, poziční v. fonému* výslovnostní odchylka fonému, která není významotvorná; liter. odchylka textového záznamu od archetypu, různočtení; výt. pozdější obměna originálu s urč. odchylkami; šach. jeden ze způsobů pokračování hry od urč. tahu, zvl. v rámci zahájení; **variantní** příd. (op. invariantní): v. *způsob řešení*; **variantně** přísl.; **variantnost**, -i ž: lingv. v. *normy*

1.4 Publikace o češtině a jazykové kultuře

O své mateřtině, jejím vývoji, současném stavu i dalších tendencích si můžete podrobněji přečíst např. v časopise *Naše řeč*, který se věnuje jazykové kultuře a vychází u nás nepřetržitě od roku 1917. O češtině je napsána také velká řada knižních publikací. Z některých jsme již citovali a některé budeme využívat v dalších kapitolách. Uvádíme pouze základní výčet:

ČMEJRKOVÁ, S., DANEŠ, F., KRAUS, J., SVOBODOVÁ, I. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha : Academia, 1996.

DANEŠ, F., aj. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha : Academia, 1997.

Další knihy se pokouší o **srozumitelný výklad** pro širší veřejnost a opírají se o komentované jazykové příklady. Jedná se například o publikace:

ČERNÁ, A., aj. *Na co se nás často ptáte*. Praha : Scientia, 2002. (viz také ve 2. kapitole)

HORÁLEK, J. *...nejde jen o slova*. Chomutov : Milenium Publishing, 2002.

KRÁLÍK, J. a kol. *Každý den s češtinou. Zajímavosti a zvláštnosti*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

LOUCKÁ, P. *Zahrada ochočených slov*. Praha : Dokořán, 2007.

LOUCKÁ, P. *Dech, duch a duše češtiny*. Praha : Albatros, 2008.

MARTINCOVÁ, O., POLÍVKOVÁ, A., ŠKVOROVÁ, D. *Jazykové sloupky*. Praha : Academia, 1991.

NOVÁK, R., KULDANOVÁ, P. a kol. *Překračování hranic obvyklosti*. Ostrava : Oftis, 2010.

SGALL, P., PANEVOVÁ, J. *Jak psát a nepsat česky*. Praha: UK, 2004.

STICH, A. *Jazykověda – věc veřejná*. Praha : Nakladatelství LN, 2004.

SVOBODOVÁ, J., SVOBODOVÁ, D., GEJGUŠOVÁ, I. *Zdroje a cíle jazykové popularizace*. Ostrava : Oftis, 2010.

SVOZILOVÁ, N. *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině*. Jinočany : H+H, 2003.

ŠLOSAR, D. *Jazyčnick*. Praha : Dokořán, 2004.

ŠLOSAR, D. *Tisíciletá*. Praha : Dokořán, 2005.

ŠLOSAR, D. *Otisky*. Praha : Dokořán, 2006.

Další knihy mají převážně **odborný ráz** a používají se jako hlavně **vysokoškolské učebnice**. Vybíráme z nich:

CUŘÍN, F., aj. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha : SPN, 1964.

CUŘÍN, F. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha : SPN, 1985.

ČECHOVÁ, M., aj. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha : ISV, 2000.

KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.) *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství LN, 2002.

NEBESKÁ, I. *Jazyk, norma, spisovnost*. 2. vyd. Praha : UK, 1996.

1.5 Shrnutí 1. kapitoly

Množství vydaných publikací o češtině potvrzuje, že prochází vývojem (a nejen čeština – samozřejmě). Tento vývoj je třeba odborně sledovat a následně vyhodnocovat. Každý národ by měl být na svůj jazyk pyšný

a mělo by také být v jeho zájmu, aby o svůj jazyk jako o národní majetek a symbol náležitě pečoval. Týká se to především spisovného (kodifikovaného) jazyka. Péči o spisovný jazyk nelze vnímat jako zákazy a příkazy, jde i o používání jazyka ve společnosti a zjišťování postoje uživatelů k němu. Jazyková kultura je širší pojem než jazyková správnost a dodržování kodifikace. Cílem má být kultivovaný, přiměřený způsob vyjadřování v oficiálních (veřejných) situacích. Kodifikace je užitečný a stabilizující prvek v každém rozvinutém moderním jazyce, je však proměnlivá v čase. Změny platné kodifikace je třeba vždy provádět odborně a uvážlivě – viz například text k úkolu k zamyšlení 1/4 Z.

2 ČESKÝ PRAVOPIS, JEHO RYSY A DNEŠNÍ KODIFIKACE

2.1 Úvodní poučení

Pravopis (odborně **ortografie**) není jazykovědná disciplína. Jedná se o **dohodnutý soubor zásad**, kterými se řídíme při záznamu jazykového projevu **písmem**. Stanoveným zásadám říkáme pravopisná **kodifikace**.

Odborníci-jazykovědci zpracovaná pravidla pravopisu zveřejní v podobě **kodifikační příručky**. Pravopisnou kodifikační příručkou pro češtinu jsou *Pravidla českého pravopisu* (dále také ve zkratce **PČP**). Tato pravidla vycházejí ve dvou podobách:

a) Rozsáhlejší **akademické vydání** obsahuje větší počet jednotlivých heslových slov, ale údaje u každého z hesel jsou velmi stručné. Jsou to pouze pravopisné charakteristiky každého slova.

Ukázka podoby tří hesel z akademického vydání PČP:

kánoe *ž.*

kašmír *m.*

mýval *m.*

b) Používanější **školní vydání** má menší počet hesel, protože vynechává méně užívaná nebo odborná slova. V tomto vydání ale zase najdeme další pomocné údaje, například o zakončeních nebo o dvojích tvarech slova, o slovech příbuzných apod. Proto školní vydání PČP částečně poslouží i jako náhrada *Slovníku spisovné češtiny*, případně se dá využít pro zjištění základní informace o skloňování či časování (místo rozsáhlejší mluvnické příručky). Podrobnosti pak hledáme ve slovnících a v mluvnicích. Slovníky (tzv. výkladové) upřesňují význam slov, mluvnice se důkladně zabývají např. skloňováním, časováním a dalšími vlastnostmi slov v textu.

Ukázka podoby dvou hesel ze školního vydání PČP:

kánoe *ž.*, jedn. 3., 4., 6. -oi, 7. -oí, mn. 2. -oí atd.

kašmír, -u, *m.* (*látka*); vl. jm. Kašmír; kašmírský

mýval, -a, *m.*, mn. 4., 7. -y

Zapamatujte si, že *Pravidla českého pravopisu* nejsou jediná pomůcka, s jejíž pomocí zjistíme užitečné údaje o českých slovech a pojmenováních!

2.1.1 Základní rysy českého pravopisu

Český pravopis plní dvě hlavní funkce: zaznamenávací a vybavovací. Tento **soubor** ujednaných pravopisných **zásad** má zajistit, že jako uživatelé stejného jazyka shodně zapisujeme (písmem **zaznamenáváme**) totéž, a to proto, aby si kdokoli další mohl podle zaznamenaného slova **vybavit** stejnou osobu, jev, věc, událost apod. Důležitější z obou uvedených funkcí pravopisu je funkce vybavovací, neboť nepíšeme jen proto, abychom cokoli zaznamenali. Spíš zaznamenáváme kvůli tomu, abychom si my sami nebo jiný čtenář náležitě vybavili stejný obsah.

Pravopisné jevy v češtině se dělí na **gramatické** a **negramatické**. Gramatické jevy se opírají o českou mluvnici. Jevy negramatické jsou stanoveny bez souvislosti s mluvnickými pravidly a postupy. Typickým příkladem negramatického jevu je pravopis velkých písmen, který je opřen o znalost skutečnosti a o platné podoby oficiálních názvů různých zeměpisných položek, států, útvarů, ale i úřadů, škol, ulic apod.

Pravopis v češtině respektuje zásadu, že není vhodné, aby se vyslovovaná podoba slova příliš vzdalovala od podoby psané. Této zásadě se odborně říká **fonologický princip** českého pravopisu.

Úkol k textu 2/1 T

V 5. kapitole je v textu korespondenčního úkolu 5/8 KÚ KDYŽ KONĚ SOUTĚŽÍ popsán konkrétní příklad zohledňování zásad českého pravopisu (konkrétně fonologického principu) při přejímání slov z cizích jazyků. Vyhledejte v textu, o jaké slovo se jedná a v čem zohlednění spočívá.

Je pravda, že kromě principu fonologického je třeba respektovat i další dílčí principy, jejichž působením se pravopis komplikuje. Jeden z nich je např. princip tradiční neboli historický, který nás nutí neměnit to, co už z dřívějších dob v souboru pravopisných zásad pevně zakotvilo. Proto se např. v češtině stále udržuje psaní písmena *i* vedle písmena *y*, třebaže ve spisovné výslovnosti se jedná o stejnou hlásku. Podobně se naprosto stejně vyslovuje (čte) písmeno *ú* i *ů*.

2.2 Ke kodifikaci českého pravopisu

Pravopisná pravidla neplatí neomezeně beze změn, a proto je nutné sledovat a používat aktuální, nové (kodifikační) pravopisné příručky. Výhodu máme i v tom, že své dotazy k *Pravidlům českého pravopisu* můžeme posílat e-mailem na adresu: poradna@ujc.cas.cz. Nejčastější otázky a odpovědi na ně najdete na <http://www.ujc.cas.cz> v rubrice *Jazyková poradna*. Svůj dotaz můžete poslat také poštou, poštovní adresa této poradny je:

Jazyková poradna
Ústav pro jazyk český AV ČR
Letenská 4
118 51 Praha 1

Jen připomínáme, že úprava českého pravopisu z roku 1993 byla doplněna tzv. Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy z roku 1994 (dále Dodatek), ten se týkal zejména pravopisu slov přejatých z jiných jazyků a opět umožnil psaní dvojích variant (tzv. dublet), např. *citron* i *citrón*, *benzín* i *benzín*, *kurz* i *kurs* apod.

Pravidla českého pravopisu v elektronické podobě s vyhledávačem hesel můžete využít také na adrese <http://www.pravidla.cz>; tato adresa však nepatří Ústavu pro jazyk český AV ČR.

Pravopis nejužívanějších českých slov můžeme zjistit také z jednosvazkového *Slovníku spisovné češtiny (SSČ)*. Je v něm uvedeno necelých 50 tisíc hesel, mezi nimi jsou i častá pojmenování cizího původu.

POZOR! Obtíže se správným pravopisným záznamem hojně vznikají právě při používání slov přejatých z jiných jazyků, kterým se také říká cizí slova. Tato slova jsou vysvětlena v různých slovnících cizích slov (např. *Akademický slovník cizích slov* z roku 2001 nebo *Nový akademický slovník cizích slov* z roku 2005, oba vydalo nakladatelství Academia Praha). Slovník cizích slov je dostupný i v elektronické verzi na CD-ROMu, který připravilo a distribuuje nakladatelství LEDA Praha.

Ukázka podoby hesla z knižního vydání *Slovníku cizích slov*:

kašmír, -u m ⟨VJ⟩ text. **1.** kašmírská vlna **2.** měkká, velmi jemná vlněná tkanina určená na dámské šaty, šátky, šály s bohatými pestrými vzory (nazv. podle ind. státu Kašmír); **kašmírový** příd.: *k. šátek*

Pokud nezjistíte údaj o pravopisné podobě některého cizího slova ve slovníku cizích slov, zkuste hledat v publikaci *Nová slova v češtině – Slovník neologismů*. Tento slovník byl zpracován týmem autorů pod vedením Olgy Martincové. 1. svazek vyšel v Praze v nakladatelství Academia v roce 1998, 2. svazek tamtéž v roce 2004.

Nepostradatelným a rychle dostupným pomocníkem je první jazyková příručka svého druhu – *Internetová jazyková příručka Ústavu pro jazyk český AV ČR*, jejíž adresa je: <http://prirucka.ujc.cas.cz>. Příručka má dvě části – slovníkovou a výkladovou. Slovníková část obsahuje přes 60 tisíc hesel a vychází z *PČP* a *SSČ*. Jsou do ní také včleněna vybraná hesla z *Nového akademického slovníku cizích slov* a slovníku neologismů *Nová slova v češtině 1 a 2*. U každého hesla najdete například informace o jeho skloňování či časování, způsob, jak se dá v textu rozdělit, ale také odkazy na výkladovou část, kde se lze dále poučit. Ve výkladové části naleznete hlavně jevy, na které se uživatelé češtiny ptají v jazykové poradně opakovaně. Jednotlivé výklady uvádějí například rozpory v údajích, které jednotlivé jazykové příručky přinášejí, nebo rozdíly mezi kodifikací a spisovným územ. Závěrem je připojeno doporučení pracovníků poradny. Značnou výhodou internetové jazykové příručky je, že je stále doplňována o nové výrazy a údaje jsou přesňovány podle potřeby.

2.3 Shrnutí k českému pravopisu

Údaje o českém pravopise čerpáme především ze školního vydání *PČP*, případně z akademického vydání *PČP*; detaily si ověřujeme zejména v mluvnici. Používáme aktuální (co nejnovější) pravopisné a mluvnické příručky, protože zásady pravopisu se v průběhu času mění a pozvolnými proměnami prochází rovněž mluvnický systém češtiny. Pokud zjistíme výskyt dvojích variant (dublet), vybereme si do svého textu jednu z nich, nestřídáme je. Je dobré ověřit si, která z variant je progresivnější, ta se jeví perspektivní a tu bychom měli užít spíš než variantu zastarávající,

ustupující. Srov. novější varianty přejatých slov *citron, filozofie, prezident* (vedle také možných, ale už ustupujících *citrón, filosofie a president*).

2.4 Úkoly ke 2. kapitole

Úkol k zamyšlení 2/2 Z

Vyhledejte heslo *prezentace* jednak ve *Slovníku cizích slov*, jednak ve školním i v akademickém vydání *Pravidel českého pravopisu*. Jak se údaje liší?

Úkol k textu 2/3 T

Seznamte se s *Internetovou jazykovou příručkou*, pokuste se vyhledat hesla: *diskuse, diskuze* a *datum*. Jaké údaje jste u hesel uvedeny? (<http://prirucka.ujc.cas.cz>)

Kontrolní otázky a úkoly 2/4 K

Doplňte vynechaná slova do tohoto stručného výkladu o českém pravopisu: Pravopis neboli ..... není jazykovědná disciplína, ale označujeme tak soubor zásad, jimiž se řídíme při záznamu ..... projevu pomocí ..... Stanoveným zásadám říkáme pravopisná ..... Odborníci vždy připraví pro pravopis aktuální ..... příručku, v češtině jsou to nyní ..... *českého pravopisu* (ve zkratce **PČP**). Vycházejí dvě odlišná vydání: ....., které je rozsáhlejší, a dále ..... . Jak napsat slova přejatá z jiných jazyků, si ověříme nejnázve v některém novějším slovníku ..... slov. Další informace o češtině a její slovní zásobě můžeme zjistit v jednosvazkovém ..... *spisovné češtiny*. Základním principem českého pravopisu je princip ..... . Znamená to, že v češtině se snažíme pokud možno dodržovat to, aby se vyslovovaná podoba slova příliš nevzdalovala od ..... Výjimky, které se vyskytují, mají souvislost například s původem zapisovaných slov; zde se odvoláváme na tzv. princip historický neboli ..... . Nezapomínáme, že pravopis má dvě funkce: ..... a ..... . Významnější z nich je funkce .....

3 PRAVOPIS KOLEM NÁS

3.1 Hranice slov v písmu (spřežka a spojovník)

Termínem **spřežka** označujeme slova, která vznikla spojením dvou slov. V případě **přísluvečné spřežky** se jedná nejčastěji o sloučení podstatných jmen, zpodstatněných přídavných jmen, zájmen, číslovek a příslovčí s předložkami. Vzniklý výraz se pak píše dohromady a má jediný hlavní přízvuk. Funguje zpravidla jako příslovce.

Psaní spřežek kolísá, je možno je psát dohromady i jako dvě slova. Obojím způsobem píšeme třeba: *bezespору* i *beze sporu*, *například* i *na příklad*, *zjara* i *z jara* nebo *zpočátku* i *z počátku* (spojení předložky a podstatného jména); *načerno* i *na černo*, *nakřivo* i *na křivo*, *zasucha* i *za sucha*, *dozelena* i *do zelena* (spojení předložky a přídavného jména); *pokaždé* i *po každé*, *poprvé* i *po prvé* (spojení zájmena a číslovky).

Kromě přísluvečných spřežek existují i spřežky jiné. Například (ale i *na příklad*, jak už víme) frekventované jsou **složené číslovkové výrazy**. Ty se píšou dohromady: *jedenadvacet*, *čtyřiapadesát*, *jedenadvacetkrát*, *stopadesátý* aj. Avšak odděleně stále píšeme výrazy jako: *dvacet jedna*, *devět set*, *dva tisíce sto šedesát osm*, *stý padesátý* ALE *stopadesátý*. Jen v hospodářských písemnostech (např. poštovních poukázkách) se tyto číslovkové výrazy píšou dohromady, tj. *třítisícedvěšestpadesát*.

Úkol k textu 3/1 T

Seznamte se s obsahem kapitoly Hranice slov v písmu v úvodní výkladové části Pravidel českého pravopisu. Ze spřežek, které jsou zde uvedeny jako příklady, vypište ty, které také běžně používáte.

Spojovací čárka neboli **spojovník** je grafický znak, který má podobu vodorovné čárky. Píšeme ho bez mezer mezi slovy nebo mezi jejich částí, např. *Ostrava-Poruba*, *C-vitamín* aj. Užíváme ho, chceme-li vyjádřit, že spojované výrazy tvoří celek.

POZOR! Spojovník je velice často zaměňován s **pomlčkou**. Ta má však v textu zcela odlišnou funkci. Užívá se např. u neukončených výpovědí, jako výraznější oddělující prostředek než čárka, pro zřetelnější oddělení vsuvek, pro naznačení vynechaného výrazu nebo místo spojky pro

naznačení hranic mezi větami. Navíc je pomlčka oddělována mezerami z obou stran, např. *Pavel – nejlepší kamarád mého syna – se narodil v březnu.*

U podstatných jmen se **spojovník** píše hlavně v místních jménech a názvech správních oblastí, např. *Frýdek-Místek, Brno-venkov*, nebo ve spojeních, jejichž složky jsou v souřadném vztahu, např. *propan-butan, kuchař-číšník*. Spojovací čárku je vhodné klást také mezi členy spojení typu *alfa-záření, Rh-faktor*. Spojovník se píše i u některých slov přejatých – *ping-pong, moucha tse-tse* aj.

Dále **spojovníku užíváme** u složených přídavných jmen, pokud jsou v souřadném vztahu a **první složka je zakončena na -sko, -cko, -ně, -ově**, např. *společensko-politický, vědecko-popularizační, literárně-hudební, obsahově-tematický*.

Spojovník se nepíše u složených přídavných jmen, která vznikla z ustáleného spojení přídavného a podstatného jména – *vysokoškolský, nízkopodlažní, zahraničněpolitický* aj. – a také, pokud obě složky jsou ve vztahu slučovacím a **první složka není zakončena na -sko, -cko, -ně, -ově**, např. *černobílý, sladkokyselý, hluchoněmý* – nebo pokud první člen spojení je podstatné jméno – *palivoenergetický, struskovápený*.

POZOR! Pokud u složených přídavných jmen dojde ke spojení **příslovce s přídavným jménem**, píšeme je zvlášť a **bez spojovníku**: *kulturně vzdělaný, průmyslově vyspělý, časově omezený*.

Řešené otázky a úkoly 3/2 Ř

Naleznete ve výkladových pasážích předešlých kapitol studijního textu spojovník?

Řešené otázky a úkoly 3/3 Ř

Správně k sobě přiřaďte složky jednotlivých spojených výrazů. Najdete také spojení, které psaní spojovníku nevyžaduje?

Ostrava	natěrač
malíř	pong
Alfa	lingvista
kuchař	číšník
Frýdek	Poruba
odborník	Romeo
ping	záření
alfa	Místek

Řešené otázky a úkoly 3/4 Ř

Co do následujících řad nepatří a proč?

- a) literárně-hudební, analyticko-syntetický, zemědělsko – potravinářský;
- b) sto dvacet pět vojáků, jedna dvacet stupňů, devět set korun;
- c) obarvit na zeleno, obarvit nazeleno, obarvitnazeleno;
- d) česko-anglický slovník, dolno-lužické kroje, letecké spojení Paříž-Praha.

3.2 Zkratky a značky

V psaném textu se poměrně často se setkáváme s různým způsobem zkracování slov a slovních spojení. **Zkratky** vzniklé zkrácením názvů psaných s **počátečním velkým písmenem** se píšou také na začátku s velkým písmenem. Ostatní zkratky se zpravidla píšou **počátečním písmenem malým**.

Úkol k textu 3/5 T

Seznamte se s obsahem kapitoly Zkratky a značky v úvodní výkladové části Pravidel českého pravopisu. Zaměřte se zejména na oficiální zkratky akademických titulů. Naleznete některé z nich i v části textu písně Zkratky Ivana Mládka? Jakého titulu budete moci užívat vy po úspěšném absolvování vysokoškolského studia?

Z PLR do MLR jel jsem přes ČSSR,
SNB mé DKW si stoplo na TK.
Mé DKW SPZ ABT 25-50
musí teďka na GO do ČSAO.

OHC či OHV či co má to DKW,
potřebuje z NDR nová šoupátka.
Jsem RNDr. CSc. z ČVUT v Praze 2,
v ČSAO v Praze 3 já mám tlačenu.

Tohle IA VHJ dělá kromě DKW
BMW a NSU, KDF i MG.
Za dvě LP KTO DKW mám na GO,
když dostanu na ČVUT syna Kelblové.

Kelblová z OPBH mistrovi ČSAO
dá do bytu PVC a teplou H₂O.
Vystavené na LVT PVC však přiveze
skladníkovi DKP šofér V3S.

Všechno dopadne OK za lístky na FOK,
šofér ČSAD má o Schumanna zájem.
Mistr od ČSAO známou má na PKO,

její bratr v OÚNZ dělá sestřičku.

V OÚNZ na WC mistr chytil TBC,
musí na RTG, EKG a EEG.
Spojení ČSAO-ČVUT-OPBH-
-ČSAD-FOK přerušilo se.

RNDr. CSc. z ČVUT dá DKW
SPZ ABT 25-50 do šrotu.
Z ČSSR do MLR z ČVUT RNDr.
musí chudák s ČSAD nebo s ČSD.

POZOR! Obvykle **se chybuje** v užívání zkratk *p.* = pan a *pí* = paní (*p. Novák, pí Nováková*). Všimněte si, že zkratky jsou odlišné a také si zapamatujte, že u zkratky *pí* se tečka nepíše. Obdobně je tomu i u zkratk *fa, fy* a *fě*, což znamená firma, firmy a firmě.

Připomínáme i některé zkratky ustálených slovních spojení, které využíváme i v tomto textu. Ty se píšou dohromady, jak by šlo o zkratku pouze jednoho slova: *atd.* = a tak dále, *ap., apod., atp., apod.* = a podobně, a tak podobně, *aj.* = a jiné, *tj.* = to je(st), *tzn.* = to znamená, *např.* = například, *tzv.* = takzvaný, tak zvaný, *popř.* = popřípadě, po případě.

Dále se setkáváme se **značkami**, které mají nejen ustálenou grafickou podobu jako zkratky, ale užíváme i písmen z cizích abeced a zvláštních nepísemných grafických znaků. Většina značek vznikla ze zkratk slov domácích a cizích. Za značkami se na rozdíl od zkratk **nepíše tečka**. To, kdy se píše písmeno velké a kdy malé, je u jednotlivých značek přesně stanoveno, např. *m* = mili-, *M* = mega-, *l* = litr, *ks* = kus, *Kč* = (česká) koruna, *Pa* = pascal, *C* = uhlík, *H₂O* = voda a další.

POZOR! Vyvarujte se chyb u psaní značek s číslicí. Mezi číslicí a značkou je vždy **mezera**, pokud **značkou vyjadřujete podstatné jméno**, např. *35 km* = 35 kilometrů, *10 %* = 10 procent. Jestliže **značkou vyjadřujete přídavné jméno**, **mezera se** mezi číslicí a značku **nepíše**, např. *20km rychlost* = dvacetikilometrová rychlost, *5% roztok* = pětiprocentní roztok. Bez mezery se píšou tyto výrazy i tehdy, pokud je místo značky **užito slova**: *20kilometrová rychlost* = dvacetikilometrová rychlost, *5procentní roztok* = pětiprocentní roztok apod. Nedopouštějte se následující chyby: *20tínásobný* – pouze *20násobný* = dvacetinásobný!

Jako značky píšeme také tzv. **iniciálové zkratky**. Jedná se o zkratky počátečních písmen víceslovných názvů psaných velkými písmeny. Převážně jsou to názvy států, různých organizací, podniků, veřejných akcí, novin aj.

Úkol k textu 3/6 T

Poučte se o iniciálových zkratkách v úvodní výkladové části Pravidel českého pravopisu. Kolik iniciálových zkratek dnes již nepoužívaných naleznete v první sloce Mládkovy písničky?

Řešené otázky a úkoly 3/7 Ř

Správně přečtete zkratky akademických titulů.

Po podzimním rozhodnutí Akademického senátu Ostravské univerzity a lednovém převzetí jmenovacího dekretu z rukou prezidenta ČR pokračuje prof. RNDr. Jiří Močkoř, DrSc., druhé funkční období ve funkci rektora OU.(...) Prof. Ing. Petr Noskievič, CSc., prorektor pro studium VŠB-TU, na slavnosti řekl: „Ostravská univerzita letos slaví 20 let od svého vzniku, polovinu této existence byl Jiří Močkoř jejím rektorem.“

(upraveno podle Listů OU, březen 2011, roč. 19)

3.3 Psaní velkých písmen

Důvod pro psaní velkého počátečního písmena je trojí. Může jít o **vlastní jméno, začátek větného celku** nebo **vyjádření úcty** pisatelem. V tomto studijním textu se budeme věnovat pouze psaní vlastní jmén a navíc v omezeném rozsahu. Z toho důvodu věnujte náležitou pozornost studiu této pasáže ve výkladové části PČP.

Vlastní jména jsou podstatná jména nebo slovní spojení, ve kterém je podstatné jméno základem, a na rozdíl od jmen obecných pojmenovávají určité osoby, zvířata a věci. Díky nim dobře rozpoznáme označované osoby, řeky, města apod., např. *Eva Novotná, Ostravice, Brno*. U jiných typů vlastních jmen se připojují rozlišující přívlasky nebo podobná bližší určení *Moravská Třebová, Nový Jičín, Hrubý Jeseník, Benešov u Prahy*.

Podle významu se vlastní jména dělí na **dvě skupiny** s odlišným způsobem psaní. První skupina, u které se píše **velké písmeno vždy**, má význam obecný. Znamená to, že jména buď žádný význam v češtině nemají a pouze identifikují označovaný jev (*Aleš, Sobůlky, Afrika*), nebo je s nimi nějaký

význam spojen, ale identifikaci jejich významu příliš nenapomáhá (*Ovocná ulice*, příjmení *Moravec*, *Straka*), případně významu užitého slova vůbec neodpovídají (kino *Luna*, obchodní dům *Laso*, nákupní areál *Duha*). Další skupinu tvoří pojmenování tvořená slovy s obecným významem, který však odpovídá označenému jevu. Pokud jsou užitá jako jména vlastní, píšou se s velkým písmenem (*Chrám sv. Víta*, *Lékárna u nádraží*, *Muzeum železnice*). V jiných případech se jejich určitost jen zdůrazní (*Základní škola ve Vřesině*, *Městský úřad v Litoměřicích*). Jedná se o sousloví, která plní úlohu vlastního jména a označují určitý celek.

Úkol k textu 3/8 T

Je možné, abychom napsali *lékárna U Nádraží*, *restaurace U Honyšů* nebo *základní škola a městský úřad*? Pokud ano, vysvětlete. Ověřte si případně v Internetové jazykové příručce ÚJČ AV ČR.

3.3.1 Základní pravidla psaní velkých písmen u vlastních jmen

U **jednoslovných vlastních jmen** se píše velké počáteční písmeno, např. *Jan*, *Olomouc*, *Odra*, *Polsko*, *Evropa*. U jmen cizích se dodržují zpravidla zvyklosti příslušného jazyka, např. *McDonald*, *Elizabeth*, *Glasgow*.

U **souslovných vlastních jmen** se píše velké počáteční písmeno v zásadě **v prvním slově**, např. *Rudé moře*, *Tichý oceán*, *Organizace spojených národů*. Je-li součástí tohoto sousloví vlastní jméno, píše se také s velkým počátečním písmenem, např. *Akademie věd České republiky*, *Vřesina u Hlučína*, *Vysoké Tatry*, *Horní Lhota*.

U **souslovných vlastních jmen**, které používáme jako **název** pro osídlená místa, tj. města, jejich části, vsi nebo sídliště, píšeme velké počáteční písmeno **ve všech slovech kromě předložek**: *Nové Město na Moravě*, *Lázně Bělehrad*, *Zahradní Město*. Po předložce píšeme v sousloví velké písmeno pouze u slova prvního, např. *Lhota pod Horami*, *Rokytnice v Orlických horách*, *Kostelec nad Černými lesy*, ale *Rychnov u Nových Hradů*.

V případě, že **na počátku** souslovného pojmenování stojí **obecné jméno** druhové, píšeme ho s malým počátečním písmenem: *ulice Horní*, *okres Opava*, *alej Osvoboditelů*, *třída Politických vězňů*, *zastávka Sad Boženy Němcové*, *hotel Slovan* aj. **Začíná-li** bližší určení **předložkou**, píšeme ji

s velkým počátečním písmenem stejně jako první slovo po ní následující a nezáleží na tom, zda je to jméno obecné nebo vlastní, např. *ulice Za Školou, ulice U Sadu, restaurace U Vojáčků, lékárna U Zlaté hvězdy, náměstí Mezi Zahradkami, dům U Tří lilií.*

Psaní velkých písmen patří k nejproblematičtějším oblastem českého pravopisu jak z pohledu oběžných uživatelů, tak z pohledu jazykových odborníků. Značnou roli totiž hraje skutečnost, že ne každý zná oficiální označení institucí, organizací, míst nebo akcí, aby se mohl správně rozhodnout, které pravidlo užije při psaní. Nemusí být proto každému jasné, jestli první slovo označení patří k vlastnímu jménu nebo je to jen jméno obecné označující druh jevu. V nejasných případech nám PČP doporučují u souslovného pojmenování raději **napsat velké písmeno na začátku prvního slova**, např. *Dům módy, Muzeum železnice* aj.

Řešené otázky a úkoly 3/9 Ř

Rozhodněte, která počáteční písmena ze slov uvedených v závorce budeme psát velkým písmenem a která malým.

(PAVLŮV) bratr (RADOVAN) už dva roky bydlí v (KOSTELCI NAD ČERNÝMI LESY). Absolvoval sice (LÉKAŘSKOU FAKULTU UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE), ale v (PRAZE) pracovat nechtěl. V průběhu studia vždy jezdil na dovolenou na (JIŽNÍ MORAVU) nebo na (JIŽNÍ SLOVENSKO). Letos poprvé pojede s celou rodinou ke (STŘEDOZEMNÍMU MOŘI) a příští (VÁNOCE) by chtěl trávit u naší tety (VLASTY), (MAMINČINY SESTRY), v (SEVERNÍ AMERICE). Už se nemůže dočkat.

Řešené otázky a úkoly 3/10 Ř

v úryvku z knihy puntíkáři autora miloše kratochvíla nejsou užita žádná velká písmena. ta, která by měla být velká, označte (a zřejmě se to týká také zadání tohoto úkolu).

s maminkou to zamávalo, táta zbledl ještě víc a čekali na zprávu o nějaké strašné nemoci. já se taky vyděsil, ale na mě se nikdo nepodíval, i když se mě to týkalo nejvíc. teta se zhluboka nadechla a úplně vážně pronesla, že si na mně už ve třech letech všimla, že v pohádce o červené karkulce nemám rád myslivce. tohle zase zamávalo s tátou. zdálo se mi, že má poprvé

v životě o tetu marcelu strach. „klid, karle,“ zvedla ruku teta. „netvrdím, že vyloženě fandí vlkovi. ale myslivcův zásah mu vadí jako moc krutý, protože myslivec v té pohádce zosobňuje spravedlnost.“ maminka zmateně zašeptala, že tomu nerozumí. když mi prý nevadí vlk, proč mi tak vadí vlčková.

3.4 Psaní i-y v pozici mimo koncovku

V kapitole stručně shrneme pravidla psaní **měkkého i** a **tvrdého y** v případech, kdy se vyskytují ve slově mimo jeho koncovku (zde totiž platí zase jiná pravidla – ta připomeneme v kapitole 3.5.). Jedná se sice o učivo základní školy, ale malé zopakování nikomu neuškodí. Upozorňujeme, že písmeno **tvrdé y** a také písmeno **měkké i** označují stejnou hlásku. Znamená to, že se čtou stejně! Pro dlouhou hlásku se pak používají písmena **ý** nebo **í**.

Základní pravidlo je, že po **tvrdých souhláskách** (h, ch, k, r, d, t, n) se píše písmeno **y** nebo **ý** a po **měkkých souhláskách** (ž, š, č, ř, c, j, d', ť, ň) píšeme písmeno **i** nebo **í**. Třetí skupinou souhlásek jsou **souhlásky obojetné** (b, f, l, m, p, s, v, z). U nich platí, že **tvrdé y-ý** napíšeme v kořenech slov domácích po souhlásce obojetné jen tehdy, pokud se jedná o **slovo vyjmenované** nebo o **slovo s ním příbuzné**.

Ucelené **řady vyjmenovaných slov** jste se z paměti učili na 1. stupni základní školy. Zopakovat ji je můžete ve výkladové pasáži PČP, kde také najdete výčet některých slov odvozených, tedy příbuzných. U zdůvodňování pravopisu slov příbuzných se opíráme o slohotvorné souvislosti, tj. vyhledáváme společnou část všech příbuzných slov – kořen.

Pozor také na tzv. **homofony**. Jedná se o nepravá homonyma, která mají odlišný lexikální význam a liší se pouze v písmu, např. *být – bít, pyl – pil, slepýš – slepiš, výr – vír*.

Úkol k textu 3/11T

Užijte homofony *slepýš* a *slepiš* ve větách, abyste ukázali, že významový rozdíl vnímáte správně.

Řešené otázky a úkoly 3/12 Ř

Úkol z restaurace – doplňte správně měkké i a tvrdé y a dále roztrďte, co bude patřit do kuchyně a co na jídelní lístek.

Slep-čí v-var, v-kostěné kotlety, um-té příbory, těstoviny pos-pané s-rem, v-leštěné nože, p-tlíky s moukou, m-sa na těsto, l-vance s v-šňovou marmeládou, p-sek na nádobí, pap-rové l-stečky na poznámky, v-borné trub-čky se šlehačkou, hl-něný džbáněk, pov-dlové tašt-čky pos-pané mákem a pol-té máslem, sv-čková s knedlíkem, v-chlazená limonáda, k-selé zav-náče, v-pečená vepřová k-ta s k-selým zelím, žeb-rko na km-ně, s-rové tyčinky, v-šně v čokoládě, smažené kobl-hy, l-bové maso pol-té šťávou.

Řešené otázky a úkoly 3/13 Ř

Která slova do řady nepatří?

- a) klíč, klíčit, obklíčit, klížit, paklíč, klíčenka, vyklíčit
- b) list, listopad, listovat, lisovat, lístek, lísteček, listnatý
- c) slíbit, slibovat, slib, přislíbit, slibný, líbezný
- d) posila, přesila, přesilovka, usilovný, sítko, posilující, usilovat

Řešené otázky a úkoly 3/14 Ř

V-berte si z nab-dky, aby vzn-kla chutná večeře:

Pomazánka z pl-sňového s-ra, housk- pos-pané mákem, salát ze s-rové mrkve a celeru, m-chaná vaj-čka, r-by na km-ně a brambor- s paž-tkou, záv-n s jablk-, l-vanečky s tvarohem, m-ska b-lého jogurtu, palač-nky s mal-novou marmeládou zdobené zak-sanou smetanou.

Část pro zájemce

Ve třetí kapitole jsme zatím věnovali pozornost pouze pravopisu lexikálnímu. K němu řadíme také psaní krátkých a dlouhých samohlásek, psaní písmene *ě* ve skupinách *dě-tě-ně*, *bě-pě-vě-mě*, psaní předložek a předpon *s* a *z*, psaní znělých souhlásek na konci a uvnitř slova, psaní skupiny souhlásek a psaní slov přejatých. Prostudujte si výkladovou část PČP, kde veškerá pravidla pro psaní naleznete. Prostor pro potřebné shrnutí a procvičení těchto pravopisných jevů vyčleníme v rámci výuky.

3.5 Psaní i-y v koncovkách jmen

V koncovkách podstatných a přídavných jmen se psaní měkkého *i* a tvrdého *y* po obojetných souhláskách řídí podle toho, jestli patří jméno ke **vzoru tvrdému** nebo **měkkému**.

V koncovkách podstatných jmen vzorů **muž, stroj; růže, píseň, kost; moře a stavení** se píše vždy pouze **měkké i**. V koncovkách podstatných jmen vzorů **hrad, žena a město** se píše **tvrdé y**, kromě koncovky *-ích* v 6. p. č. mn. u některých podstatných jmen vzoru **hrad** (*sklepích, lesích, kostelích*) a koncovky *-ami* v 7. p. č. mn. vzoru **žena** (*ženami, vrbami*). V koncovkách podstatných jmen vzoru **pán** se píše **měkké i** v 1. a 5. p. č. mn. (*lvi, holubi, psi*) a **měkké i** je také v koncovce 3. a 6. p. č. j. *-ovi* (*lvovi, psovi*). Naopak **tvrdé y** se píše ve 4. a 7. p. č. mn. (*lvy, holuby, psy*).

K jednotlivým vzorům přiřazujeme podstatná jména takto:

Rod střední

Podle vzoru **město** se skloňují podstatná jména středního rodu, která končí v 1. p. j. č. na **-o**. Podle vzoru **moře** se skloňují podstatná jména končící v 1. p. č. j. na **-e** nebo **-ě**. Ve **2. p. č. j. zůstává také -e** nebo **-ě**. Podle vzoru **kuře** se skloňují podstatná jména středního rodu, která končí v 1. p. č. j. na **-e** nebo **-ě**. Ve **2. p. č. j. končí na -ete** nebo **-ěte**. Podle vzoru **stavení** se skloňují podstatná jména středního rodu končící v 1. p. č. j. na **-í**.

Úkol k textu 3/15 T

Kolik podstatných jmen rodu středního se objevuje v básničce Miloše Kratochvíla? Skloňují se podle stejného vzoru?

Křivda

Při každé hodině psaní
učitelka zabouří:
„Mě z tebe snad něco raní!
Líp škrábou i kocouři!“

A pak při hodině čtení:
„Co je tohle za přednes?
Rozumět ti skoro není –
Štěkáš mi tu jako pes!“

Ty křivdy jí neprominu.
že je vedle s názorem,
pozná, až jí na hodinu
pošlu Micku s Azorem.

Rod ženský

Podle vzoru **žena** se skloňují podstatná jména ženského rodu, která končí v 1. p. č. j. na **-a**. Podle vzoru **růže** se skloňují podstatná jména ženského rodu končící v 1. p. č. j. na **-e** nebo **-ě**. Podle vzoru **píseň** se skloňují ta podstatná jména rodu ženského, která **končí v 1. p. č. j. na souhlásku** a ve

2. p. č. j. mají koncovku **-e** nebo **-ě**. Podle vzoru **kost** se skloňují ta podstatná jména rodu ženského **končící v 1. p. č. j. na souhlásku** a ve **2. p. č. j.** mají koncovku **-i**.

Úkol k textu 3/16 T

Kolik podstatných jmen rodu ženského se v básničce Křivda skloňuje podle vzoru žena?

Rod mužský

Podstatná jména rodu mužského se dělí na **životná** a **neživotná** (taktéž vzory). Proto nejprve určujeme životnost podstatného jména, abychom si zjednodušili přiřazování ke vzoru.

Podstatná jména rodu mužského, která **končí v 1. p. č. j. na souhlásku**, jsou **životná**, pokud mají **různé tvary pro 1. a 4. p. č. j.** (*chlapec – chlapce, živočich – živočicha, sněhulák – sněhuláka, panáček – panáčka*). **Životná** jsou také všechna podstatná jména rodu mužského, která **končí v 1. p. č. j. na samohlásku**.

Životné vzory jsou **pán, muž, předseda a soudce**. Podle vzoru **pán** se skloňují životná podstatná jména mužského rodu, která **končí v 1. p. č. j. na tvrdou** nebo **obojetnou souhlásku** a která mají ve **2. p. č. j.** koncovku **-a**. Podle vzoru **muž** se skloňují ta podstatná jména mužského rodu, která **končí v 1. p. č. j. na měkkou** nebo **obojetnou souhlásku** a která mají ve **2. p. č. j.** koncovku **-e**. Ta životná podstatná jména rodu mužského, která **v 1. p. č. j. končí na -a**, se skloňují podle vzoru **předseda**, a ta, která končí na **-e**, skloňujeme podle vzoru **soudce**.

Podstatná jména mužského rodu, která **končí v 1. p. č. j. na souhlásku**, jsou **neživotná**, pokud **mají stejný tvar i ve 4. p. č. j.** (*stůl – stůl, listopad – listopad, dobytek – dobytek, lid – lid, národ – národ*).

Neživotné vzory jsou **hrad a stroj**. Podle vzoru **hrad** se skloňují ta neživotná podstatná jména rodu mužského, která **končí v 1. p. č. j. na tvrdou** nebo **obojetnou souhlásku** a která mají ve **2. p. č. j.** koncovku **-u** nebo **-a**. Podle vzoru **stroj** se skloňují neživotná podstatná jména mužského rodu, která **končí v 1. p. č. j. na měkkou** nebo **obojetnou souhlásku** a která mají ve **2. p. č. j.** koncovku **-e**.

Úkol k textu 3/17 T

Kolik podstatných jmen rodu mužského najdete v básničce z úkolu 3/15 T? Kolik jich je životných? Skloňují se také podle stejného vzoru? Skloňuje se některé podstatné jméno z básničky podle vzoru hrad?

V koncovkách přídavných jmen vzoru **jarní** se píše vždy jen **měkké -í** (*holubí, sokolí, psí, holubího, sokolího, psího* atd.). V koncovkách přídavných jmen vzoru **mladý** se píše **tvrdé -y** (*veselý kluk, bílý ubrus, veselým tancem, děvčatům, ženám*). Avšak v koncovce **7. p. č. mn. -ými** se po *m* píše **měkké i** (*veselými hochy, smutnými ženami*).

Řešené otázky a úkoly 3/18 Ř

Správně doplňte měkké i-í nebo y-ý. Zopakujete si pravopis psaní i-y u jmen jak v pozici mimo koncovku, tak v koncovce. Poznali byste, který další pravopisný jev už začínáte procvičovat?

Přep-chov- automob-l pana Hlavic- se vžd- nejv-ce bl-skal na naš- ulic-. Hlavicov- často jezdil- trasu z Břeclav- do Bratislav-, protože obě Hlavicov- dcer- tam studoval-. Jednoho s-chravého rána se pan Hlavica opět připravoval v-razit na cestu do zahran-čí, podcen-l ale podz-mn- mraz-k-, nepřezul letn- pneumatik- za z-mn- a hned před domem naraz-l do ozdobné betonové z-dk-. Škodol-bé sousedk- se náramně pobavil-.

3.6 Shoda přísudku s podmětem

Shoda přísudku s podmětem je součástí syntaktického pravopisu. Základním předpokladem pro jeho osvojení je bezpečné určování podmětu a pochopení principu shody, která mezi slovesem v přísudku a podmětem nastává. Týká se **osoby, čísla a rodu**. V této kapitole proto budeme věnovat pozornost jak uplatňovaným pravidlům při shodě, tak vyhledávání podmětu ve větě.

POZOR! Nesnažte se uplatňovat mechanickou shodu v psaní měkkého i a tvrdého y mezi podmětem a přísudkem. Platit by mohla například v těchto případech: *Muži sportovali. Květiny rozkvetly. Dívky kreslily*. Tímto způsobem však naprosto nelze postupovat v následujících případech: *Děti si zpívaly. Noci se krátily*. Nevhodné je také užívat při zdůvodňování ukazovacích zájmen *ty* nebo *ti*, které v řadě případů může být velice matoucí, např. *Ledoborce vyplul-. Koně se pás-l-*. Musíme proto vědět, že pro kvalitní zvládnutí **pravopisu koncovek v příčestí je rozhodující jen rod podmětu a případně jeho životnost**.

Pokud si nejste jisti tím, že zvládnete podmět věty vyhledat i v komplikovanějších případech, nastudujte si rozhodně nejprve kapitolu 3.6.1! Shrnuje stručně syntaktické učivo nutné pro zvládnutí této pravopisné problematiky.

Základní pravidlo shody zní:

Sloveso v přísudku se shoduje s podmětem. Shoda se týká osoby, čísla a rodu. Je-li **přísudek v minulém čase, ve tvaru činného přičestí v množném čísle** napíšeme:

- a) koncovku **-i**, pokud je podmět rodu **mužského životného** (*Turisté se vrátili z výpravy.*);
- b) koncovku **-y**, pokud je podmět rodu **mužského neživotného** nebo **ženského** (*Listy už opadaly. Maminky trpělivě čekaly.*);
- c) koncovku **-a**, pokud je podmět rodu **středního** (*Ptáčata spokojeně usínala*).

Shoda přísudku s podmětem se také týká **dalších slovesných tvarů**, nejen tvarů oznamovacího způsobu v minulém čase. Vyskytuje se:

- a) u slovesných tvarů v podmiňovacím způsobu, např. *Někteří muži **by** nejraději stále **soutěžili**. Maminky **by** neopustily své děti dobrovolně.*
- b) u slovesných tvarů v trpném slovesném rodě, např. *Lidé **byli donuceni** šetřit. Místnosti **byly** čerstvě **vymalovány**.*

Pokud je **podmět několikanásobný**, tj. v roli podmětu je více například podstatných jmen spojených do skupiny, řídí se psaní koncovky v přičestí samostatnými pravidly:

- a) Pokud je **alespoň jedno podstatné jméno** několikanásobného podmětu **rodu mužského životného**, píše se v koncovce slovesného tvaru v přísudku **-i**, např. *Sousedka i soused **čekali** před domem.*
- b) Pokud jsou **podstatná jména** v několikanásobném podmětu **pouze středního rodu a pouze v množném čísle**, napíše se v koncovce slovesného tvaru v přísudku **-a**, např. *Kuřata i housata **se pásla**.*
- c) Ve **všech ostatních případech** se při několikanásobném podmětu píše v koncovce slovesného tvaru přísudku **-y**, např. *Lampy ani reflektory aut **nesvítily**. Hrady a zámky **chátraly**.*

3.6.1 Základní poučení o podmětu

Rozcvička na počátku kapitoly neuškodí! Pokuste se sami vyhledat podměty v následujících větných celcích. Máte zajisté zafixované, že podmět je vždy podstatné jméno v 1. pádě, ale brzy sami přijdete na to, že tomu tak vždy není!

Úkol k textu 3/19 T

1. skupina: *Jakub jezdí na kole. Alice je vysoká po mamince. Martin má rád koně. Martinovou zálibou jsou koně. Kubova nejoblíbenější hračka je Lego.*

2. skupina: *Každý by měl znát své hranice. Nikdo není dokonalý. Kdo snědl všechny koblihy?*

3. skupina: *Chytřejší raději ustoupí. Nejlepší dostanou vyznamenání. Mladí by si měli vážit svého zdraví. Naši mě doma nepochválí.*

4. skupina: *Tři je moje šťastné číslo. Dva se dobře domluví. Když se dva hádají, třetí se směje.*

5. skupina: *Studovat je náročné. Pracovat se Magdě nechtělo. Učit se jazyky mě baví.*

6. skupina: *Napadlo mnoho sněhu. Ubylo mi práce. Mnoho peněz kazí charakter. Několik turistů nedorazilo do cíle.*

7. skupina: *Nechtěli závodit. Ráda plavu. Miluje Evu. Nebudeme nikdy krást!*

Malá nápověda: větné celky ve skupinách mají podměty vyjádřeny různým způsobem. Způsob vyjádření podmětu v rámci každé skupiny je shodný. Sami jste zřejmě přišli na to, že se vždy nejedná o podstatná jména v prvním pádě. Podměty nevyjádřené jste pravděpodobně poznali. A jak jste si poradili se 6. skupinou vět?

Základními větnými členy jsou podmět a přísudek. **Přísudek je nutnou součástí každé věty** a je nejčastěji vyjádřen určitým slovesným tvarem plnovýznamového slovesa. Takový typ přísudku se nazývá **slovesný**. (*Eva zpívá. Aleš se učil. Jakub chce studovat. Martin neumí poslouchat.*) Pokud se v přísudku vyskytuje spona v určitém tvaru a další jmenný výraz, hovoříme o přísudku **slovesně-jmenném**. (*Eva je učitelka. Aleš není urážlivý. Jakub se stane lékařem. Martin je neposlucha. Máme uklizeno.*) Při vyhledávání přísudku klademe otázku: **Co dělá?** nebo **Co se říká o podmětu?**

Naproti tomu **podmět nemusí být v české větě vždy vyjádřen samostatným slovem**. Takovému podmětu říkáme **nevyjádřený** a setkali jste se s ním v 7. skupině větných celků. Ve všech zbývajících celcích

podměty vyjádřeny byly. Možná jste už sami zjistili, že **podmět může být vyjádřen** podstatným jménem v 1. pádě (viz 1. skupina), podstatným jménem ve 2. pádě (viz 6. skupina), přídavným jménem (viz 3. skupina), zájmenem (viz 2. skupina), číslovkou (viz 4. skupina) a infinitivem slovesa (viz 5. skupina). Na podmět se ptáme otázkou **Kdo?, Co?**. Pro úplnost připomínáme, že existují i **věty (struktury) bezpodmětné**, které nepojmenovávají konatele děje, např. *Najednou se setmělo. Pršelo celou noc. Sněží! Na podzim je sychravo. Bylo mu zima.*

Řešené otázky a úkoly 3/20 Ř

Převed'te následující věty do množného čísla a napište je.

DETEKTIV NEZKLAMAL

Telefon zvonil. Policista uvažoval. Zbabělec se nepodepsal. Výpadek elektřiny se opakoval. Lampa nesvítla. Světlo zhaslo. Zásilka se opozdila. Kolega se pousmál. Výpověď se lišila. Podezření se potvrdilo. Soused lhal. Detektivka skončila. Záhada se vyřešila.

(podle J. Svobodové: *Čeština s překvapením pro 5. ročník, s. 204*)

Řešené otázky a úkoly 3/21 Ř

Přejděte k úkolu 5/7 T. Na konci textu k tomuto úkolu doplňte správně měkké i nebo tvrdé y. Náповědu nebo spíš návod, jak úkol vyřešit, najdete přímo v něm.

3.7 Interpunkce

Interpunkční neboli členicí znaménka jsou **tečka, otazník, vykřičník, čárka, středník, dvojtečka, tři tečky, pomlčka, závorky, uvozovky**. Jejich užívání nazýváme interpunkce.

Úkol k textu 3/22 T

Která z interpunkčních znamének se v básničce Miloše Kratochvíla neobjevují? Která se vyskytují nejčastěji?

Kaktus u holiče

Přišel kaktus k holiči,
pravil, že se stydí
chodit takhle fousatý
mezi slušné lidi.

Holič mýdlo napěnil,
břitvou záblesk vrhnul,

čímž kaktus tak vyděsil,
že z holičství zdrhnul.

„Utíká mi zákazník!“
křičel holič v běhu
a hnal kaktus přes louku
k zarostlému břehu.

Chytit kaktus do ruky
je ale věc těžká...
Přiklopil ho čepicí
A oholil – ježka!

Zásady používání interpunkčních znamének jsou vymezeny ve výkladové části PČP. Nastudujte si je. V tomto studijním textu budeme věnovat pozornost pouze základním zásadám kladení čárky ve větě a souvětí, protože v praxi dochází při jejich kladení k řadě omylů. Zohlednili jsme řazení částí Pravidel českého pravopisu a řadíme následující kapitoly totožně.

3.7.1 Čárka v souvětí

Čárka v souvětí se užívá tam, kde od sebe oddělujeme sousední věty, které jsou **spojeny jinak než slučovacími spojkami a, i, ani, nebo, či** (viz PČP, § 119). **Čárku** tedy **nepíšeme**, pokud vedle sebe stojí dvě věty na stejné syntaktické úrovni a jsou spojeny výše uvedenými spojkami (ve slučovacím poměru), např.:

- a) dvě hlavní věty: *Jakub si četl knížku a Martin si hezky hrál s kostkami. Obě děti si pěkně hrály doma nebo dováděly na zahradě u domu.*
- b) dvě vedlejší věty: *Na návštěvu přijela teta, která bydlí na jižní Moravě a která pracuje na poště. Netušili jsme, kdo se omluví ani kdo ještě zítra dorazí.*

Pokud se stane, že **mezi dvě věty hlavní**, které jsou spojeny slučovací spojkou a je **vložena věta vedlejší**, čárku pak před slučovací spojkou napsat musíme, abychom označili rozdílnost syntaktických úrovní vět, např. *Pověz mi, co čteš, a já ti řeknu, jaký jsi.*

Čárkou se také oddělují věty v souvětí, které jsou **spojeny víceslovnými spojovacími prostředky**, jejichž součástí je spojka **a**, a nemají význam prostě slučovací. Jedná se o: *a proto, a tak, a přesto, a tedy, a tudíž, a to.*

Alenka si přála k narozeninám nějaké zvířátko, **a tak / a proto** jí rodiče koupili štěně.

Čárkou se dále **oddělují věty řídicí a závislé** (nadřazené od podřazených), platí zde totiž opět pravidlo z úvodu kapitoly. Není možné, aby dvě věty na různých syntaktických úrovních byly spojeny souřadícími spojkami *a, i, ani, nebo*, či. Například: **Když** přišel domů, najedl se. **Kdo** jinému jámu kopá, sám do ní padá. Nevím, **co** je správné. Nejím, **protože** nemám hlad.

Komplikovanější je situace, pokud se **vedle sebe** v souvětí setkají **dva spojovací výrazy**, z nichž každý patří k jiné větě. Ve většině případů se pak **čárka píše jen před prvním** z nich, např. *Otec věděl, že když si koupí kvalitní nůž, bude spokojen.* = *Otec věděl, že bude spokojen, když si koupí kvalitní nůž.*

Řešené otázky a úkoly 3/23 Ř

Následující úkol je spíš úkolem k zamyšlení a částečně také nechtěným vtípem. Kopírujeme skutečnou omluvenku studentky, která se písemně (e-mailem) omlouvala své vyučující z výuky. O co vlastně šlo? A chtěla studentka skutečně uvést důvod konání semináře, na který se nedostaví?

Originální omluvenka studentky: *Omluvte mě prosím ze semináře, který se koná 23. 2. z důvodu mé nemoci.*

Řešení – odpověď učitelky: Interpunkční chyba, které jste se dopustila, zcela změnila smysl Vaší omluvy. Vy se totiž omlouváte ze semináře, který se – podle Vás – koná z důvodu Vaší nemoci. To je nesmysl, že? Seminář a jeho konání nemají s Vaší nemocí nic společného.

Správně mělo být:

Omluvte mě prosím ze semináře, který se koná 23. 2., z důvodu mé nemoci. Neudělala jste čárku za vloženou větou, tj. tam, kde se věta na nižší syntaktické úrovni podruhé setkává s větou na vyšší syntaktické úrovni. Čárka se klade **MEZI** výrazy nevětné nebo větné povahy, je-li k tomu **DŮVOD**. **MEZI** věty na různých úrovních patří čárka **VŽDY**, tj. **POKAŽDÉ JE K TOMU DŮVOD**.

3.7.2 Čárka ve větě jednoduché

Základní způsob psaní běžné **jednoduché věty** je **bez čárek** (platí to i pro jednotlivé věty uvnitř souvětí). Čárkou neoddělujeme ani bohatě rozvitě nebo složky několikanásobných větných členů spojených slučovacími spojkami *a, i, ani, nebo*, či: *V pátek 27. prosince v časných ranních hodinách se narodil první Tomášův syn Radovan. Hledal v tašce kapesník nebo ubrousek. Jakub i Martin mají rádi čokoládu.*

Bez čárky se také píše výraz připojený slučovacími **a také, a zároveň, a rovněž, a současně**: *Rádi jsme chodili k řece a také do lesa*. Stejně je tomu u kombinace slučovací spojky **a** a časového příslovce **pak** nebo **potom**: *Najedli jsme se a potom jsme chvíli odpočívali*.

Čárkou neoddělujeme ani součásti ustálených spojení (často frazeologických), jako např. *zuby nehty, křížem krážem, staří mladí, sem tam* (více viz PČP, § 131).

Čárku neklademe ani u **postupně rozvíjejících přívlastků** (*povinná školní docházka, lehká mozková příhoda, starší česká literatura*) a **těsných přívlastků** (*Lékařka vyšetřila přednostně děti nakažené infekční nemocí*. = přednost dostaly děti s infekční nemocí).

Čárku klademe mezi složky několikanásobného větného členu (u koordinační skupiny), **je-li k tomu důvod**, tzn. pokud nejsou spojeny prostě slučovacími spojkami **a, i, ani, nebo, či**. Čárky ovšem neklademe před skupinu a za ni. *Jakub, Martin, Terežka a Tomášek jezdili na kolech. Nakoupili jsme hlavně ovoce, zeleninu, balenou vodu, luštěniny. Dům uklidili s pomocí firmy, a ne sami. Oheň je dobrý sluha, ale špatný pán. Mám rád banány, a dokonce i pomeranče. Pomalu, ale jistě mi dochází trpělivost.*

Čárky se ve skupině s přístavkem (tzv. adordinační skupině) umístí jak mezi složky skupiny, tak na její počátek i konec, např. *Jakub, Martinův nejlepší kamarád ze třídy, je nemocný. Na návštěvu přijela Pavla, mladší sestra mé matky, a přivezla s sebou syna Lukáše*. Některé přístavky jsou připojeny adordinačním výrazem (*totiž, a to, a sice, tedy, tj.*). *Na návštěvu přijela Pavla, tj. mladší sestra mé matky, a přivezla s sebou syna Lukáše*.

Čárku ve skupině s přístavkem neklademe pokud:

- a) je součástí přístavku vlastní jméno, stojí až na druhém místě a není uvozeno žádným adordinačním výrazem, např. *Nynější prezident České republiky Václav Klaus byl poprvé zvolen do čela státu 28. února 2003. Mladší sestra mé matky Pavla přijela na návštěvu.*;
- b) pokud mají složky těsně spojeny pomoci **neboli, čili, aneb**: *Zabýváme se pravopisem neboli ortografií. Objasňujeme si zásady kladení čárek v adordinačních skupinách čili ve skupinách s přístavkem.*

Čárkou se ve větě jednoduché oddělují také větné členy nebo jiné výrazy volně připojené nebo do věty vložené – více viz Pravidla českého pravopisu, § 133.

Řešené otázky a úkoly 3/24 Ř

Předešlý úkol jsme vnímali jako interpunkční vtip. Se zábavou zatím ještě skončit nechceme, nabízíme vám **Hru s čárkou**:

Říkáme, že píšeme bezchybně, jenom ty čárky nám nejdou. K čemu čárky? Nejsou zbytečné? Schválně to zkusme! Napišme si souvětí, kde jsou jednotlivé věty odděleny čárkami, jak to má být:

Za vsí jsem spatřil vetchou stařenku, na hlavě měla šátek s červenými květy, na nose silné brýle, na nohou vysoké holínky, přes rameno vidle, na zádech nůši trávy, na řetězu za sebou táhla krávu.

Co by se stalo, kdybychom všechny čárky posunuli o slovo dál? Vadilo by to někomu?

Za vsí jsem spatřil vetchou stařenku na hlavě, měla šátek s červenými květy na nose, silné brýle na nohou, vysoké holínky přes rameno, vidle na zádech, nůši trávy na řetězu, za sebou táhla krávu.

Pouhá změna čárky postavila na hlavu jak nebohousměšnou stařenku, tak smysl našeho sdělení. S čárkou se dá dělat spousta věcí, není tak bezvýznamná, jak by se zdálo. Naše věta se rázem změnila v karikaturu. Nevadí, je to jen hra. I v životě nás ale občas překvapí situace, kdy na čárce záleží. **Úloha:** V následujících souvětích zkuste čárku doplnit sami.

Nepřijdete-li za dvě hodiny všechno sníme.

Jestliže nepřijdete včas odejdeme.

(upraveno podle P. Loucké: Dech, duch a duše češtiny, s. 149)

4 ČESKÁ SLOVNÍ ZÁSoba, JEJÍ SLOŽENÍ A ROZVOJ

4.1 Základní poučení o české slovní zásobě

Současná česká slovní zásoba obsahuje několik set tisíc slov. Je obtížné tento počet určit přesněji, protože některá slova zanikají, jiná se naopak nově tvoří nebo přejímají z cizích jazyků. Tato slova se postupně počesťují a stávají se jedním ze zdrojů rozšiřování české slovní zásoby.

Každý uživatel českého jazyka má svou individuální slovní zásobu. Je ji možné rozdělit na **aktivní** = slova, která běžně užíváme v komunikaci mluvené i psané, a **pasivní** = slova, která známe, ale nepoužíváme je. Počet slov v těchto souborech je u každého odlišný, záleží na různých faktorech (vzdělání, sečtěllost, záliby aj.). U aktivní slovní zásoby může být 3 až 10 tisíc slov, u pasivní slovní zásoby bývá několikrát vyšší.

Slovní zásoba se obvykle člení na **jádro** a **proměnlivou část**. **Jádro** představuje základní slovní zásobu. Jedná se o slova, která se užívají často a která potřebujeme pro běžnou komunikaci (označení příbuzenských vztahů, částí lidského těla, zvířat, rostlin, nástrojů, oděvů, jídel apod.). Slova mohou být jak domácí (např. *matka, bratr, sestra, dům, stůl, kuň, pes, les*), tak přejatá z cizích jazyků velmi dávno a zdomácnělá (*škola, tabule, kostel*), nebo přejatá později a často užívaná (*republika, elektrina, banka*). Celkově je slov v jádru slovní zásoby relativně málo.

Větší část slovní zásoby je **proměnlivá** a neustále se vyvíjí tím, že některá slova nepoužíváme a zastarávají, a naopak jiná slova se nově tvoří, získávají nové významy nebo je nově přejímáme z cizích jazyků. Hranice mezi jádrem a proměnlivou částí jsou plynulé.

Část pro zájemce

Základní pomůckou pro studium aktuální slovní zásoby je **frekvenční slovník**. Nejsou v něm uvedeny významy slov nebo jejich podoby v jiných jazycích, jsou zde řazena slova podle četností ve zdrojovém souboru textů a jsou uváděna pouze se statistickými daty. První frekvenční slovník pro český jazyk byl publikován v roce 1961 a vycházel z textů o celkové délce 1 623 527 slov (výběr z beletrie, poezie, literatury pro mládež, dramata, odborné literatury, vědecké literatury a mluvených projevů uveřejněných v tisku). Další velký *Frekvenční slovník češtiny* byl vydán v roce 2004 a dále v roce 2007 vyšel *Frekvenční slovník mluvené češtiny*. Hledání v nich může být zajímavé. Zjistíte, že je řada

slov, která se ve slovníku z roku 1961 vůbec neobjevila, např. *zastupitelstvo*, *starostka*, *ikona*, *lišta*, *zavináč*, *brouzdat* aj. Nebo můžete také srovnávat změny ve frekvenci užívání jednotlivých slov, např. slovo *myš* se přesunulo z 3383. místa v roce 1961 na 696. místo v roce 2004. Slovo *láska* bylo v prvním frekvenčním slovníku 225. v pořadí, v nových slovnících zaujímá v psaných textech až 781. místo a v mluvených textech až 785.

4.1.1 Rozšiřování slovní zásoby

Nejčastěji se slovní zásoba rozšiřuje těmito způsoby:

- a) **tvořením slov**, tj. odvozováním, skládáním a zkracováním slov, která již ve slovní zásobě existují (např. *interkulturní*, *ekozahradkář*, *DVD-téka*);
- b) **přejímáním slov z cizích jazyků** (viz kapitola 4.2);
- c) **přejímáním výrazů z nespisovných útvarů národního jazyka**, tj. místních a především sociálních nářečí (viz kapitola 4.4);
- d) **přenášením pojmenování podle vnější podobnosti** (= *metaforou*, např. *obchodní řetězec*, *jo-jo efekt*, *kaštanové vlasy*);
- e) **přenášením pojmenování podle vnitřní podobnosti** (= *metonymií*, např. *kelímek jogurtu* ve smyslu množství, *nosit lišku*, tj. kožich z lišky);
- f) **vytvářením víceslovných (sdružených) pojmenování** (např. *vyšší odborná škola*, *provádět analýzu*) a naopak **tvořením jednoslovných pojmenování** z víceslovných (častější a jazykově „úspornější“ způsob, např. *tisková konference* – *tiskovka*, *textová zpráva* – *textovka*).

4.2 Internacionalizace české slovní zásoby, slova přejatá

V průběhu vývoje přejímala čeština výrazy z různých jazyků, např. **latiny** (*anděl*, *doktor*, *koruna*, *kostel*, *košile*, *republika*, *škola*, *univerzita*), **řečtiny** (*atlet*, *stadion*, *demokracie*). Výrazy řeckého a latinského původu přejímaly i jiné moderní jazyky, přizpůsobily si je a dnes k nám tato slova nově přicházejí např. z angličtiny, francouzštiny apod.

Nad přejímáním slov z cizích jazyků se P. Loucká zamýšlí takto:

„...Můžeme si obléci něco, co k nám nepřiputovalo invazí? Z *pulovru* čiší angličtina (*pull over*), ze *svetru* poněkud páchne *sweat*. Elegantní *blůza* i *šála* zvukově připomínají sladkou Francii, byť první z nich etymologicky sahá přinejmenším do Říma (*pelusia*), spíše však do Egypta (do kraje Pelusium, kde se prý vyráběly tuniky barvené indigem), druhá bývá

odvozována od indického místního jména *Šáliát*. Sporná je „francouzská“ *vesta* – při pohledu do minulosti nezapře latinu (*vestis* – oděv, šat), z našeho pohledu je ale „německá“ (převzali jsme ji z něm. *Weste*). Kalhoty jsou na první poslech Italky (*caligotte*), jenže jazykový stopař dříve či později vyčenechá latinskou botu (*calig*), na niž patrně přiléhavé *caligotte* navazovaly, přičemž *bota sama (botte)* k nám nemohla dořapat odjinud než opět z Francie.“

LOUCKÁ, P. *Zahrada ochočených slov*. Praha : Dokořán, 2007, s. 107.

Za **slova exotická** jsou považována slova přejatá z původních jazyků afrických, asijských a amerických, např. z arabštiny (*alkohol, káva, trafika*), hebrejštiny (*sobota, rabín, rámus*), čínštiny (*čaj, kečup, sója*), indiánských a eskymáckých jazyků (*kánoe, kajak, tabák, iglú, čokoláda*) apod.

V současné době přejímáme nejvíce slov především z **angličtiny**, a to hlavně v oblasti ekonomiky (*cash flow* = finanční prostředky, které jsou podnikateli okamžitě k dispozici; *diskont* = úroková srážka, sleva), výpočetní techniky (*komputer, skener, internet*), moderní hudby (*house, pop music, eurodance*), sportu (*snowboard, skateboard, timeout*) a žurnalistiky (*newsroom* = studio, odkud se vysílají zprávy; *talkshow* = pořad, jehož součástí je rozhovor s populární osobností; *prime time* = vysílací doba, kdy se na televizi dívá nejvíce lidí; *peoplemetr* = zařízení pro zjišťování sledovanosti televizních programů).

Mnohým přejatým výrazům se také říká **slova mezinárodní, internacionalismy**. Užívají se i v jiných jazycích, většinou mají opět základy latinské a řecké a setkáme se s nimi v oblasti vědy, techniky, kultury a dalších, např. *auto(mobil), telefon, televize, profesor* apod.

Základními slovníky pro určení původu a další informace o přejatých slovech jsou slovníky cizích slov, např. nově aktualizovaný *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2005.

Část pro zájemce

Slova přejímaná do češtiny z cizích jazyků se vždycky více nebo méně přizpůsobují českému jazyku, a to ve výslovnosti, pravopisu, tvarosloví a slovtvorbě. Mezi slova **přizpůsobená** patří např. výrazy typu *fyzika, gymnázium, džez, spíkr, skútr*, u kterých užíváme počestěný pravopis a běžně se skloňují podle českých skloňovacích vzorů. Některá

slova (přejatá třeba před několika stoletími) už tak zdomácněla, že je dnes jako cizí slova vůbec necítíme (*škola, klobouk, kapsa, salát*), v jiných případech jsme už na ně sice zvyklí, ale stále cítíme, že jsou to slova přejatá. **Nepřizpůsobená** slova jsou například *whisky, happy end, fair play*, která neskloňujeme a píšeme je původním pravopisem. Někdy se těmto slovům také říká citátové výrazy.

Nově přejatým slovům také říkáme **slova nová, neologismy**, k nim patří i slova odvozená (nejčastěji podstatná jména typu *manažerka, tutoriál, monitorování, skejtvání, sprejování*, přídavná jména *komiksový, suprový, gamblovací*, slovesa *nawebovat, buknout, faxnout*) a složená (*videokonference, rychlodabing, galapředstavení*).

Oblíbené je také užívání přejatých předpon u slov cizího i domácího původu, např. *antidopingový, exmanžel, interkulturní, maxiplakát, megastar a megahvězda, multikino, supertajný, topmodelka, ultralehký* apod.

Snaha o stručné vyjadřování se projevuje užíváním zkrácených výrazů typu *nout* (notebook), *komp* (komputer), *demo* (demonahrávka), *intro* (introduction – úvod). Časté jsou i zkratky a odvozeniny od nich, např. *CD, CDčko, cédéčko, cedko* (kompaktní disk), *PC, PCčko, pécečko, písíčko* (osobní počítač), *PCčkář, pécečkář, písíčkář* (uživatel počítače).

Neologismy v současné češtině jsou zachyceny především v následujících dvou slovnících:
MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Praha: Academia, 2004.
MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*. Praha: Academia, 1998.

Úkol k textu 4/1 T

Vyhledejte v textu úkolu 5/7 T, z jakého jazyka bylo do češtiny převzato slovo *parkúr* a jak se řešila jeho pravopisná podoba.

4.3 Odborné názvosloví v češtině

Odborné názvy (termíny) tvoří **názvosloví (terminologii)** vědních oborů a dalších odvětví lidské činnosti. Stojí na okraji slovní zásoby, ale především vlivem publicistiky se s nimi setkáváme relativně často i v ne odborných textech. Je mezi nimi také mnoho přejatých slov, například v uměleckých oborech se výrazně projevuje vliv francouzštiny (*plenér* = malování v přírodě; *surrealismus* = jeden z uměleckých směrů), anglické termíny pronikly do názvosloví textilního (*manšestr, tvíd*), sportovního (*aut, fotbal, hokej, ragby, set, tenis*, nově pak *rafting, snowboard, surfing*), leteckého (*start, pilot*), filmového (*dabing, soundtrack*), výpočetní techniky (*datadisk, notebook, software, zoom*) aj.

Úkol k zamyšlení 4/2 Z

Přečtete si následující část textu autorky M. Liškové *Čeština počítačová*. Shodujete se s jejím názorem?

„Zásadní roli v celé oblasti vyjadřování okolo počítačů hraje angličtina. Někdy se podaří nalézt pěkný český ekvivalent, který pak v jazyce dobře funguje: to je případ českého *zavináče*. Jindy sice překladatelé najdou v češtině odpovídající výraz, ten se ale neujme, a tudíž se nadále používá přejímka z angličtiny. To je příklad slova *hacker* – nějakou dobu byla snaha místo něj prosadit slovo *průnikář*, dnes už však čteme o útocích *průnikářů* jen velmi zřídka, kdežto *hackeři* se v češtině zabydleli. Někdy slyšíme kritiku, že anglicismů je už v češtině příliš a že bychom se je měli snažit nahrazovat slovy českými. Určitě není dobré za každou cenu přejímat slova z cizích jazyků třeba proto, abychom vypadali světově, ale na druhou stranu nemá smysl bojovat proti ustáleným, plně funkčním slovům jenom proto, že se jedná o přejímky. To bych ráda doložila na příkladu slov *software* a *hardware*, která dnes používáme bez rozpaků. Ale v 60. letech se diskutovalo o tom, jak to říkat česky, a padaly i kuriózní návrhy, například místo slova *software* – *kultura počítače*, místo *hardware* – *technické vybavení počítače*. Místo jednoho slova bychom museli používat dvě až tři, což je v rozporu s požadavkem operativnosti a stručnosti v běžném hovoru.“

(upraveno z publikace J. KRÁLÍK a kol. *Každý den s češtinou*, s. 51)

4.4 Sociální nářečí

Takzvaná **sociální nářečí**, **sociolekty** slouží k vyjadřování některých sociálních, profesních nebo zájmových skupin lidí. Nemají vlastní tvary slov nebo výslovnost, jen slovní zásobu. Členíme je na **profesní mluvu**, **slang** a **argot**.

- a) **Profesní mluva** se užívá v různých oborech při pracovním procesu hlavně kvůli přesnosti a jednoznačnosti, někdy také z důvodu tradice. Jednotlivé výrazy, označované také jako **professionalismy** nebo **profesní slangismy**, mají povahu nespisovných pracovních odborných termínů. Nemívají citový příznak a jsou obvykle krátké (jednoslovné). Známa je například profesní mluva lékařů, hudebníků, zedníků, železničářů, horníků a dalších profesí. Příklady z lékařského slangu: *kožář* (kožní lékař, dermatolog), *děčkař* (dětský lékař, pediatr), *nohař* (ortoped),

srdcař nebo také *žaludkář* (internista), *penoš* (penicilín), *kajzr* (císařský řez), *chorobák* (chorobopis), *exnout* (zemřít), *jipka* (jednotka intenzivní péče).

- b) **Slangy** jsou soubory výrazů, které užívají buď skutečné zájmové skupiny lidí (např. slang sportovní, rybářský, tramský apod.), nebo některá dočasná společensko-pracovní společenství (např. slang studentský). Výrazy v nich užívané, **slangismy**, mívají citový příznak, různě změněné tvary a často přenesený význam. Jejich podstatou bývá jazyková hra, někdy se také objevuje zkracování slov. Příklady slangů: sportovní – *blafák*, *pecka*, *plichta*, *kiks*, *lajna*, *proháčkovat se*, *velké vápno*, studentský – *vízo*, *flek*, *sardel*, *šerif*, myslivecký – *světla*, *slechy*, *běhy*, *barva*, *složit zvěř*.
- c) **Argot** je mluva sociálního podsvětí, obvykle lidí páchajících trestnou činností, vězňů apod. **Argotismy** se vyznačují snahou o utajení a nesrozumitelnost užívaných slov pro ostatní členy společnosti. Často se zde objevují komolení slov, přenášení významu a užívání slov cizího původu (např. některé výrazy jsou původně z němčiny: *lochna* – díra, *šoufl* – špatný, *čokl* – pes). Další příklady: *káča*, *kačena* (pokladna), *šplíchačka*, *stříkačka*, *píšťala* (pistole), *manžety*, *náramky* (pouta), *háček*, *šídlo* (paklíč), *vypít prkenici* (ukrást náprsní tašku), *otočit*, *čornout* (ukrást), *chlupatej*, *fízl*, *flojd* (policajt), *mukl* (vězeň), *dávat bacha* (dávat si pozor), *bručet*, *být v chládku* (být ve vězení), *mít kliku* (mít štěstí), *prachy*, *lóve*, *chechtáky* (peníze).

4.5 Shrnutí k české slovní zásobě

Současná česká slovní zásoba (zejména její proměnlivá část) se neustále rozšiřuje tak, jak to vyplývá z potřeb jejích uživatelů. K nejčastějším způsobům patří přejímání slov z cizích jazyků, které probíhalo po celou dobu vývoje češtiny, dnes je aktuální zejména přejímání z angličtiny. Součástí tohoto procesu je přizpůsobování (počešťování) slov. Významné vrstvy slovní zásoby představují také spisovná slova odborná a nespisovné výrazy označované jako profesní nebo zájmové slangismy, bez jejichž znalosti se v jednotlivých oborech lidské činnosti dnes už neobejdeme.

5 ČTENÁŘSKÁ ORIENTACE V PSANÉM TEXTU

5.1 Porozumění textu z hlediska čtenářské gramotnosti

5.1.1 Základní poučení o čtenářské gramotnosti

Čtenářská gramotnost je nejen **schopnost porozumět psanému textu**, ale také **dovednost získávat potřebné informace** a využívat je k rozvoji vlastních vědomostí. Napomáhá k aktivnějšímu zapojení do společnosti.

Po přečtení textu může následovat **odvozování jeho významu, čerpání nových informací, interpretace myšlenek** nebo **zkoumání a hodnocení obsahu** či **formy textu**. Těmto procesům nadřazujeme strategie, které čtenářům umožňují ověřit si míru správnosti vlastního porozumění. Kvalita čtení každého jedince se může zdokonalit, protože porozumění čtenému textu ovlivňují také čtenářovy znalosti a zkušenosti.

Schopnost číst s porozuměním hodnotíme ve vztahu k:

- a) **formě textu**, tj. čtenáři mohou číst dva typy textů:
  - souvislé (vyprávění, popis, výklad aj.);
  - nesouvislé texty (grafy, formuláře, schémata aj.).
- b) **typu úlohy**, tj. u zkušenějších čtenářů zkoumá způsobilost třídit informace, porozumět textu v obecné rovině, interpretovat jej, přemýšlet o jeho obsahu, formě a znacích (nezaměřuje na nejzákladnější čtenářské dovednosti).
- c) **využití daného textu**, tj. texty vytvořené pro různé čtenářské situace, např.:
  - osobní (osobní dopis, životopis, krásná literatura);
  - veřejné (oficiální dokumenty, oznámení);
  - pracovní (texty pracovního charakteru, návod);
  - vzdělávací (učebnice, odborná literatura, pracovní list).

Pokud jste si přečetli výše uvedené informace pozorně, zjistili jste, že každý má možnost zdokonalit své čtení. A jestli jste náhodou tuto informaci nezaznamenali, máte možnost se vrátit k druhému odstavci.

Část pro zájemce

Čtení využíváme jako nástroj k dosažení dalších cílů, a to jak v osobním, tak v pracovním životě. Z tohoto pohledu je důležité, že se Česká republika od poloviny 90. let 20. století zapojila do řady **výzkumů čtenářské gramotnosti**, např. mezinárodní výzkum RLS organizace IEA v roce 1995, mezinárodní průzkum čtenářské gramotnosti dospělých IALS v roce 1997. V posledním a poměrně rozsáhlém mezinárodním výzkumu PISA (Programme for International Student Assessment), který sleduje tři gramotnosti (čtenářskou, matematickou a přírodovědnou) a je realizován ve třiletých cyklech, výsledky českých patnáctiletých žáků nebyly uspokojivé. Už v roce 2000, kdy se Česká republika výzkumu prováděného Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) zúčastnila poprvé, byly výsledky čtenářské gramotnosti českých žáků na všech typech škol mírně podprůměrné. V posledním šetření z roku 2009 se ukázalo, že žáci České republiky se ve všech gramotnostech zhoršili a v matematické a přírodovědné za celou dobu pozorování zaznamenali největší propad ze všech zúčastněných zemí. Ukázalo se také, že mezi jednotlivými typy škol jsou rozdíly a že žáci mají větší problém při porozumění textu souvislému než textu nesouvislému. Z tohoto důvodu zaměříme následující úkoly a cvičení především na práci se souvislými texty.

5.1.2 Shrnutí k porozumění textu

Porozumění textu z hlediska čtenářské gramotnosti zahrnuje:

- **obecné porozumění textu**, tj. vystižení hlavní myšlenky textu a vysvětlení účelu;
- **získávání informací**, tj. vyhledávání požadovaných informací a vyvození jednoduchých závěrů o textu;
- **vytvoření interpretace**, tj. zobecnění a zpracování informací.

Úkoly k textu 5/1 T

Měli jsme si přinést do školy jablko, hrušku, banán, okurku, papriku, mrkev... prostě nějaké ovoce nebo zeleninu, abychom je podle toho mohli nakreslit. My s Fialkou na kreslení zrovna buňky nemáme a navíc nás to nebaví. Hodinu se pipláte s jedním výkresem a nakonec to na čtvrtce vypadá jako všechno možné, jenom ne to, co jste chtěli namalovat.

Viděl jsem to černě, ale Filda mi slíbil, že obstará nějakou plodinu, kterou dokážeme nakreslit dokonce tak, že nám za to bude muset dát Vlčice jedničku. Tomu jsem nevěřil, nechal jsem to však na něm, protože podle mě nic takového ještě nevyrostlo. A on dokázal, že je někdy vážně geniální.

Přinesl mák. Ne v makovicích. Makovici by se nám nepovedlo nakreslit ani za rok! Normální mák. Jenom ta zrníčka v pytlíku!

Takže jsme si vzali obyčejné tužky a vesele jsme klovali na čtvrtky šedočerné tečky, zatímco ostatní se pachtili jak blázni. Kloboučnicková si přinesla hrozen vína, Balvan Valouš půlku melounu, Curych ananas a Kváček velikou dýni. Než ten mamlas nakreslil stopku dýně, my s Fialkou jsme už měli každý nejmíň půl kila máku!

Jenže to naše klování přivolalo učitelku. Když viděla, co a jak kreslíme, nepochválila nás, jak jsme čekali, nedala nám jedničku, jak očekával Filda, ale napsala nám do žákovských knížek: „Myslí si, že je možné vystačit s málem.“

(M. Kratochvíl: Puntíkáři. Praha : Mladá fronta, 2009, s. 43–44)

1. Když někdo „nemá buňky na kreslení“ znamená to:

- a) že ho kreslení vůbec nebaví;
- b) že mu kreslení velmi vadí;
- c) že kreslí rád, ale jen pro potěšení;
- d) že nemá na kreslení nadání.

2. Kluci kreslili mák, protože:

- a) mají oba rádi makové buchty;
- b) nechtěli kreslit žádnou zeleninu;
- c) si chtěli kreslení co nejvíce zjednodušit;
- d) Kváček do školy donesl velikou dýni.

3. Slovo „piplat“ je v textu použito ve významu:

- a) snaživě kreslit;
- b) plýtvat barvami;
- c) schválně kazit;
- d) ťukat tužkou.

4. Vypravěč příběhu o Fialkovi míní, že:

- a) nemá na kreslení buňky a kreslení ho nebaví;
- b) donese do školy nějakou zeleninu;
- c) je mamlas, který neumí nakreslit dýni;
- d) dokázal, že má někdy výborné nápady.

5. Text by se dal nazvat:

- a) Kreslíme rádi;

- b) Fialka nakreslil mák;
- c) Geniální nápad;
- d) Obstarávání plodiny.

Úkoly k textu 5/2 T

Fialka hned začal zkoumat, co jsem zač. Druhý den, když byla při hodině nuda, protože učitelka ukazovala na monitoru zvířata, která každý zná, položil na lavici dva patentní kolíčky na prádlo: „Přicvakni si jeden na nos.“ Moc se mi nechtělo. „Neblázni! To hrozně bolí!“ bránil jsem se. „To je právě ono,“ ušklíbl se Filip. Cvakl si kolíček shora na špičku nosu a otočil se ode mě. „Srabe!“

Tím mě naštvál. Sáhl jsem po druhém kolíčku a nasadil si ho na nos zrovna tak. Bolelo to jako čert. „Kdo to vydrží dýl,“ sykl Fialka. Přikrčili jsme se v lavici a trpěli.

„Copak je tohle za zvíře? No, Fialko! Neschovávej se tam a řekni nám to!“ slyšeli jsme ze stupínku učitelku. Filip opatrně juknul na monitor. „Dosorožec,“ špitl huhlavě. „Cos to říkal?“ zahřímala Vlčice. „Snad se postavíš, když se tě na něco ptám, ne?!“ Filip chvíli zaváhal, podíval se na mě, jak pořád sedím s kolíčkem na nose, a viděl, že je v háji. Rozhodl se ale, že jen tak neprohraje. Zvedl se ze židličky a aniž by si kolíček sundal, zahuhlal podruhé: „Dosorožec.“ Všichni řvali smíchy nad tím, co slyšeli a hlavně viděli. Kolíček trčel Fildovi na nose, takže nosorožce sám tak trochu připomínal.

„Co to má znamenat?!“ zahřímala učitelka. Filda statečně mlčel a mně ho bylo líto, protože takhle to skončit nemělo. Náš souboj už nebyl fér. Učitelka Fildovi určitě nařídí, aby si kolíček sundal.

Ta ale řekla: „Dal sis tu ozdobu na nos, aby ses posmíval tomu zvířeti?“ Ukázala na nosorožce. Než stačil Filda něco odpovědět, zvedl jsem se taky: „Dé, od se neposmívá. Ale když báte stisknutý dos, tak demůžete říct správdě dosorožec.“ Stáli jsme tam vedle sebe s kolíčky na nosech jako dva nosorožci, spolužákům tekly slzy smíchu a učitelce nervy. „Ty taky, Součku?! Okamžitě si ty kolíčky sundejte! Oba dva.“ Koukli jsme po sobě a sundali si kolíčky ve stejnou chvíli, aby nikdo neprohrál. Učitelka ale zuřila dál: „Řekněte mi, proč jste si ty kolíčky na nos dali?“

„Protože si tady někdo pšoukl,“ řekl jsem a Filip se na mě poprvé obdivně podíval, jako že mi to rychle pálí. Vlčice to ale hodnotila jinak. Oba jsme dostali černý puntík a ještě poznámku do notýsku. Filda za to, že se posmívá nosorožcům napodobováním, já tam měl napsáno, že se opičím po Fialkovi a neoprávněně si stěžuju na špatné ovzduší ve třídě.

(*M. Kratochvíl: Puntíkáři. Praha : Mladá fronta, 2009, s. 15–17*)

1. Příběh se odehrává:

- a) v hodině přírodovědy;
- b) odpoledne po vyučování;
- c) v hodině (neuvedeno jaké).

2. Vlčice v příběhu je:

- a) zvíře vyobrazené na monitoru počítače;
- b) spolužačka z vedlejší třídy;
- c) přísná třídní učitelka Vlčková.

3. Kluci z příběhu se jmenují:

- a) Filda a Filip;
- b) Fialka a Souček;
- c) Nosorožec a Filda.

4. Proč si kluci nasadili kolíčky na nos?

- a) napodobovali nosorožce;
- b) ve třídě byl špatný vzduch;
- c) nudili se ve vyučování.

5. Text má čtenáře zejména:

- a) seznámit s prostředím základní školy a způsoby výuky přírodopisu;
- b) pobavit a přimět k zamyšlení nad vlastními školními zážitky z dětství;
- c) varovat před nezájmem o výuku a upozornit na problémy s nekázní.

6. Z textu se dá vyvodit:

- a) že kluci neměli v úmyslu narušovat výuku;
- b) že kluci záměrně vyrušovali ve vyučování;
- c) že kluci se neradi učili a neměli rádi přírodopis.

7. Jak „kolíčkový souboj“ kluků dopadl?

- a) Filip Fialka nakonec vyhrál, ale jen o chvíli.
- b) Nijak. Učitelka jim oběma sundala kolíčky z nosu.
- c) Nerozhodně a oba kluci navíc dostali poznámku.

8. Nahrad'te slovo užit' v ukázce „juknul“ tím nejvhodnějším slovem z následující nabídky:

- a) kouknul;
- b) ťuknul;
- c) zíral.

Úkoly k textu 5/3 T

ZAVAŘOVÁNÍ OKUREK V PRAČCE

Pan Jiří Barvík z Nového Jičína při zavařování okurek postupuje následovně. Najednou vloží do automatické pračky 5 až 6 kg okurek a nastaví program tak, aby teplota prací lázně dosáhla 30 až 40 ° C. Nechá proběhnout celý program i s mácháním, avšak bez odstředování. Tímto způsobem rychle a dokonale zbaví okurky veškeré nečistoty. Po vyprání v pračce vloží okurky do větší nádoby a zalije je vodou. Nechá je odmočit a potom je naskládá do sklenic, naplní je lák'em připraveným podle běžného receptu a zavíčkuje. Plné sklenice vloží do mechanické pračky ROMO. Všechny sklenice musí být ponořené ve vodě alespoň po hrdla. Pračku pak zavře a zapne pouze topení, a to na nejvyšší stupeň. Steriluje stanovenou dobu, tj. 20 minut. Pan Barvík tvrdí, že tímto využitím pračky uspoří nejen čas, ale také i fyzickou námahu.

(P. Podlaha – Z. Březina: Receptář pro každý den, s. 112)

1. Pan Barvík při zavařování okurek potřebuje:

- a) pouze automatickou pračku;
- b) pouze mechanickou pračku ROMO;
- c) jak automatickou, tak mechanickou pračku ROMO.

2. Pan Barvík okurky zbavuje nečistoty:

- a) v automatické pračce;
- b) v mechanické pračce;
- c) jak v automatické, tak v mechanické pračce ROMO.

3. Pan Barvík sklenice s okurkami steriluje:

- a) v prací lázni na 30 ° C;
- b) v lázni na 30 až 40 ° C;
- c) v pračce s topením zapnutým na nejvyšší stupeň.

4. Při zavařování okurek tímto způsobem nepotřebujeme:

- a) vodu;
- b) kartáč;
- c) sklenice a víčka;
- d) lák.

5. Proč pan Barvík zavařuje okurky tímto způsobem?

Úkol k textu 5/4 T

Poslední úkol této podkapitoly zařazujeme jeden z textů využitých v testování mezinárodního šetření PISA v roce 2009. Nejedná se o text souvislý. Je strukturovaný, ale v praktickém životě může mít porozumění podobným oznámením zásadní význam. Jde o oznámení, které bylo vyvěšené v supermarketu.

UPOZORNĚNÍ – OPLATKY S CITRONOVOU NÁPLNÍ

Datum upozornění: 4. února

Název výrobce: Fine Foods, s. r. o.

Informace o výrobku: Oplatky s citronovou náplní, 125 g

Minimální trvanlivost do 18. června a minimální trvanlivost do 1. července

Podrobnosti: Některé oplatky z těchto balení mohou obsahovat kousky arašídů, které nejsou uvedeny ve složení výrobku. Osoby alergické na arašídy by tyto oplatky neměly jíst.

Pokyny pro zákazníky: Pokud jste si tyto oplatky zakoupili, můžete je vrátit v místě nákupu, kde Vám budou plně proplaceny. Pro další informace volejte 800 034 241.

1. Co je účelem tohoto oznámení?

- a) Udělat reklamu Oplatkám s citronovou náplní.
- b) Informovat zákazníky, kdy byly oplatky vyrobeny.
- c) Varovat zákazníky před těmito oplatkami.
- d) Vysvětlit, kde lze Oplatky s citronovou náplní koupit.

2. Jak se jmenuje společnost, která vyrábí tyto oplatky?

---

3. Co bys dělal/la ty, kdyby sis koupil/la tyto oplatky?

Proč bys to udělal/la? Využij informace z textu a svou odpověď zdůvodni.

---

4. Proč jsou v oznámení uvedena data „minimální trvanlivosti“?

5.2 Porozumění psanému textu s důrazem na jeho členění

U každého textu – mluveného i psaného – rozlišujeme dvě základní linie, **horizontální** a **vertikální**. **Horizontální linii** odpovídá prostorová organizace textu, zjednodušeně řečeno – jak jsou části textu za sebou řazeny a jak na sebe navazují. **Vertikální linie** pak vypovídá o významnosti složek textu, které jsou jeho součástí. Jednotlivé složky mohou být jádrem textu, tj. jeho základem, další pouze doplňují potřebné informace pro pochopení základního textu.

5.2.1 Horizontální členění textu

Horizontální členění textu vychází z prostorového uspořádání konkrétních složek textu. Zjednodušeně tedy můžeme rozlišovat **začátek, střed a konec** každého **textu**. Kromě těchto částí, které jsou ve struktuře každého textu nezbytné, zahrnuje horizontální rovina také:

- a) **rámcové složky projevu**, které tvoří „ohraničení“ (ohraničení počátku a konce) konkrétního textu, jsou:

NÁZEV (titul, titulek, nadpis) je umístěn na nejvýraznějším místě a jeho význam je dán skutečností, že nám přináší závažné informace o samotném textu. Jeho funkcí je především stručně informovat, uvádět do textu, přitahovat pozornost adresáta a přesvědčovat.

Úkoly k textu 5/5 T

Navrhněte co nejvýstižnější název textu u úkolu 5/2 T.

ÚVOD je nutný zejména ve věcných výkladových textech, kde se vyskytuje jako samostatná jednotka. Přináší důležité informace a napomáhá základní orientaci čtenáře v textu.

PŘEDMLUVA má v textu čistě informační funkci. Je pouze součástí knihy, nikoli základního textu.

DOSLOV má podobné postavení jako předmluva. Rozdíl jev tom, že souvislost s textem je daleko silnější, protože doslov z textu přímo vychází a uzavírá ho.

ZÁVĚR představuje shrnující část výkladového textu. Jedná se o jakési vyvrcholení výkladu, které je pevnou součástí textu.

SHRnutí má podobnou funkci jako závěr, ale stojí mimo text. Jeho úkolem je velmi stručně zopakovat to, co se ve výkladu detailně popisovalo (bývá tedy součástí odborných statí a článků). Ve vědecké literatuře se můžeme setkat s tzv. **resumé**, které má stejný význam jako shrnutí, ale je přeloženo do dvou nebo tří světových jazyků.

b) **vnitřní složky projevu**, které rozeznáváme výhradně u psaného textu.:

ODSTAVEC můžeme označit jako textovou jednotku, která je nadřazená větě. Co se týče obsahu, je vcelku samostatná, neboť zařazení dané informace do samostatného odstavce ji odděluje od informací ostatních a činí ji tak obsahově závažnou. Členění na odstavce čtenáři napomáhá správně se orientovat v daném textu.

Na prvních místech odstavce je zmíněna jeho základní myšlenka, každý odstavec má své téma, které ho spojuje s dalšími odstavci. Ty pak společně tvoří vyšší tematickou jednotku – kapitolu.

KAPITOLA představuje formálně i obsahově vyšší jednotku, než jakou je odstavec (vztah kapitoly k odstavci je stejný jako vztah odstavce k větě). Kapitola je tedy uzavřenější a samostatnější, co se zpracovávaného obsahu týče. Někdy může být i zcela tematicky uzavřená (zpracovává vlastní námět), v tom případě má zpravidla i svůj název (např. jednotlivé povídky tvořící povídkový soubor).

Korespondenční úkol 5/6 KÚ

Ten, kdo vyrostl na pohádkách, na ně zajisté nezanevřel ani v dospělosti. Pokusili byste se vymyslet začátek a následně konec pohádky Miloše Kratochvíla, kterou nazval **JAK ŠEL KUBA ZA ŠTĚSTÍM?**

...A tak při prvním kohoutím zakokrhání vyklouzl z domova tiše jako kocour a bez dlouhého rozmýšlení se dal tou cestou, kterou nejvíc zlatilo ranní sluníčko. Přišel pod návrší a tam u svatého křížku seděl bělovlasý dědeček.

„Bud' zdrav, Kubíčku! Kam tak časně?“

„Jdu hledat štěstí,“ usmál se Kuba.

„Dobře, ale to máš obráceně vestu,“ řekl dědeček.

„Obráceně?“ divil se Kuba. „Zapínání mám vpředu... Ale co já vím, jak se má jít za štěstím?“ Svlékl vestu a nasoukal se do ní, aby měl knoflíky vzadu. Šel půl dne a potkal druhého stařečka.

Úkol k textu 5/7 T

A u pohádkových příběhů ještě zůstaneme! Seřad'te jednotlivé odstavce označené písmeny A až E za sebe tak, aby vytvořily příběh. Ten následně pojmenujte: JAK DŘEVORUBEC...

Odstavec A – Náhle z lesa vystoupí huňatý medvěd. „Chlape, tebe sežeru k večeri! Nebudu čekat ani chvíli!“ zařval medvěd lidským hlasem.

Odstavec B – Dřevorubec Valeš se vracel z práce. Bledé zimní sluníčko už zapadlo. Muž kráčí lesem a pod nohama mu vrže sníh. Na rameně nese jedličku dětem k Vánocům.

Odstavec C – Jenže dřevorubec Valeš se hned tak nepoleká. „Poslouchej, medvěde? To se ani nestydíš? Jste dva na jednoho, to není hezké.“ „O čem to mluvíš?“ žasne medvěd a rozhlíží se nechápavě. „Já jsem tady s tebou sám.“

Odstavec D – „Však ty moc dobře víš, medvěde, s kým ses na mě smluvil. Za dubem přece číhá ten hrozný zlý tygr, kterého se všichni bojí,“ odpověděl Valeš. „Cože, tygr?“ vyděsil se medvěd. Hrůzou se roztřásl. Vzal nohy na ramena a uháněl pryč, jen se za ním sníh prášil.

Odstavec E – „Jenom nelži!“ okřikl ho Valeš neohroženě. „Číháte tady na mě dva. Myslíš si, že nevidím toho obra vzadu za dubem?“ Medvěd se znovu nedůvěřivě rozhlédl: „Koho tam vidíš? Kdo je za dubem?“

Závěr – Dřevorubec Valeš se spokojeně usmál a vykročil k domovu.

(upraveno podle Zdeňka Aldy: Kouzelníková zahrada, 1990)

Korespondenční úkol 5/8 KÚ

Následující text rozdělte do logických odstavců a poslední písmeno doplňte (využijte znalostí z kapitoly 3.6).

KDYŽ KONĚ SOUTĚŽÍ

Léto přeje různým aktivitám, pro něž zimní měsíce tak vhodné nejsou. Dočetla jsem se třeba, že u nás probíhala kvalifikace na Mistrovství Evropy

chladnokrevných koní. Mezi disciplíny, které museli vozatajové se svými spřeženími absolvovat, se podle propozic řadí tři součásti soutěže s názvy mírně tajemnými – aspoň pro nezasvěcené: ovladatelnost v kládě, formanská jízda a těžký tah. Možná proto publicista, když o akci informoval na internetu, použil pro formanskou jízdu označení poněkud jiné a pojmenovával ji důsledně jako „vozatajský parkur“. Jako češtinářka jsem se zamyslela nad přejatým slovem PARKÚR, jak je uváděno ve slovnících cizích slov. V tomto slovníku se dozvíme, že pochází z francouzštiny a původně se tam psalo „parcours“. Znamená závodní dráhu s překážkami pro koňské jezdecké soutěže, případně pak šíře chápanou jakoukoli jezdeckou dráhu s rozestavěnými překážkami. Jak v původním jazyce, tak i nyní v češtině se vyslovuje s dlouhým „ú“. Pro češtinu je v psané podobě ponecháno toto dlouhé „ú“ s čárkou, i když je uvnitř slova, nepoužije se tedy „ů“ s kroužkem, které známe ze slov českého původu. Není v pořádku a neodpovídá zásadám českého pravopisu, pokud se toto slovo objevilo v textu o klasifikaci chladnokrevných koní jako „parkur“. Zbytečně by se tímto zápisem rušila pohodlná a vyhovující jednota mezi výslovností slova s délkou samohlásky „ú“ a odpovídajícím písmenem se zaznamenanou délkou. Takový pravopisný princip, který je pro češtinu stěžejní, totiž snaha nevzdalovat od sebe záznam slova a to, jak se vyslovuje, v případě slova *parkúr* platí a není popřen. Protože se dnes zabýváme soutěžemi chladnokrevných koní, uveďme na závěr, že ani slovo *kůň* není zcela bez problémů. Sice ve skloňování jednotného čísla se řídíme jen tvary podle vzoru muž, ale v množném čísle narazíme na nepravidelnost a dál tu máme na výběr mezi dvěma variantami jak ve 3. pádě (správně je ke koním i ke koňům), tak ve 7. pádě (s koni i s koňmi). Ve textu musíme pamatovat na to, že slovo „koně“ má vždy životnou shodu, tedy jediné *koně soutěžil*-.

(podle J. Svobodové a kol.: *Zdroje a cíle jazykové popularizace*, s. 77–78)

5.2.2 Vertikální členění textu

Vertikální členění textu nás **informuje o významové důležitosti jednotlivých částí textu**, popř. komentuje jejich vzájemné vazby. U vertikálního členění textu tak nejčastěji popisujeme rozdíl mezi samotným **základním textem**, **poznámkovým aparátem** (obsahuje údaje

doplňující základní text), vysvětlivkami nebo citacemi. Členění se v tomto smyslu liší především v závislosti na funkci textu. Hlavně ve věcných textech (např. v prostě sdělných, publicistických nebo odborných) můžeme rozeznat posloupnost informací podstatných a doplňujících, protože jsou odlišeny i formálně (např. různým typem písma).

5.2.3 Grafické prostředky psaného textu

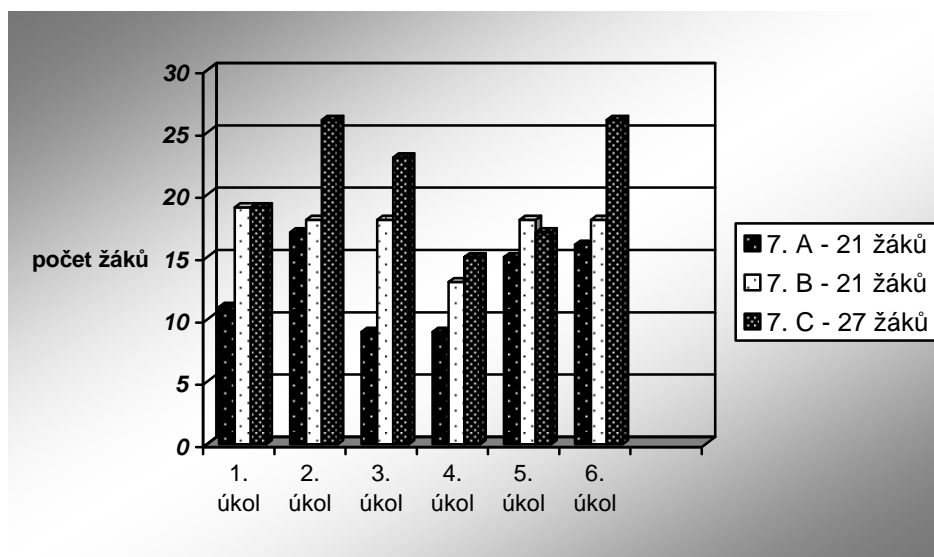
Člověk přijímá více než 80 % veškerých informací pomocí zraku. To znamená, že v psaných textech se na struktuře významně podílí právě grafické prostředky. Například bez **interpunkčních znamének** (viz také kapitola 3.7) bychom si psaný text dovedli představit stěží, neboť jsou to právě tyto značky, které člení text a umožňují nám tak lépe se v něm orientovat.

Za potřebné grafické prostředky považujeme také **tabulky, grafy** či různé **typy písma**, o nichž lze říci, že mohou mnohdy nahradit slovo, větu, nebo dokonce část souvislého textu. Jako specifický prostředek se také uplatňuje jejich poloha, vzájemná pozice nebo velikost. Stejně tak např. fotografie nebo kresby jsou součástí širšího textu a představují zvláštní způsob, jak můžeme vyjádřit myšlenku či obsah.

Řešené otázky a úkoly 5/9 Ř

Zaškrtněte správnou odpověď podle toho, zda následující věty odpovídají informacím, které lze vyčíst z grafu.

1. Žáci všech tří tříd 7. ročníku nejhůř zvládli zpracovat 4. úkol v pořadí.
[ano/ne]
2. Žáci 7. C dosáhli ve všech úkolech vždy nejlepších výsledků.
[ano/ne]
3. O žácích 7. B můžeme prohlásit, že zaujímali vždy druhé místo v kvalitě zpracování úkolů, kromě úkolu prvního.
[ano/ne]
4. Větší polovina žáků 7. A nezvládla vypracovat 3. a 4. úkol.
[ano/ne]
5. Nejtěžší byl pro všechny 5. úkol v pořadí.
[ano/ne]

5.2.4 Shrnutí ke členění textu

Každý text je rozdělen jak po linii horizontální, tak po linii vertikální. V rámci horizontálního členění vydělujeme v textu jeho úvodní, střední a závěrečnou část, ve kterých vyčleňujeme tzv. rámcové složky komunikátu (název, závěr, doslov aj.). Pokud se jedná o text psaný, musíme rozlišovat také členění na odstavce či kapitoly. Vertikální členění textu pak odráží významovou důležitost jednotlivých částí – rozlišujeme např. významově nejdůležitější základní text a méně podstatný poznámkový aparát, který se k němu vztahuje. Strukturu psaných textů dotváří také prostředky grafické a stejně tak jako výše zmíněné mechanismy napomáhají čtenáři lépe se v textu orientovat.

ŘEŠENÍ A KOMENTÁŘE K ÚKOLŮM A OTÁZKÁM

1/1 Z	Řešení bude předmětem výuky.
1/2 Z	Řešení bude předmětem výuky.
1/3 Z	Řešení bude předmětem výuky.
1/4 Z	Řešení bude předmětem výuky.
2/1 T	Řešení bude předmětem výuky.
2/2 Z	Řešení bude předmětem výuky.
2/3 T	Řešení bude předmětem výuky. V rámci výuky budeme věnovat práci s Internetovou jazykovou příručkou mnohem větší prostor.
2/4 K	Správnost řešení si ověřte podle výkladu v bodech 2.1 až 2.3.
3/1 T	K samostudiu kapitoly Hranice slov v písmu lze využít také Internetové jazykové příručky, se kterou budeme pracovat ve výuce.
3/2 Ř	Setkali jste se v kapitole 1.3 na s. 11 s odborníci-lingvisté a v kapitole 2.1 na s. 16 s odborníci-jazykovědci.
3/3 Ř	Správné řešení: Ostrava-Poruba, malíř-natěrač, kuchař-číšník, odborník-lingvista, Frýdek-Místek, ping-pong, alfa-záření a do skupiny nepatří Alfa Romeo.
3/4 Ř	Správné řešení – do řady nepatří: a) zemědělsko – potravinářský, protože je užitá nesprávně pomlčka místo spojovníku; b) jedna dvacet stupňů – píše se dohromady (ale dvacet jedna stupňů je správně); c) obarvitnazeleno – spřežku možno psát jak na zeleno, tak nazeleno (ne však dohromady i se slovesem); d) dolno-lužické kroje – spojena dvě přídavná jména a píšeme dohromady dolnolužické.
3/5 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/6 T	Iniciálové zkratky můžete nastudovat také v Internetové jazykové příručce, se kterou budeme pracovat i ve výuce.
3/7 Ř	Akademické tituly v úryvku čteme následujícím způsobem: Po podzimním rozhodnutí Akademického senátu Ostravské univerzity a lednovém převzetí jmenovacího dekretu z rukou prezidenta ČR pokračuje – profesor, doktor přírodních věd – Jiří Močkoř – doktor věd – druhé funkční období ve funkci rektora OU.(...) Profesor, inženýr – Petr Noskievič – kandidát věd – prorektor pro studium VŠB-TU, na slavnosti řekl: „Ostravská univerzita letos slaví 20 let od svého vzniku, polovinu této existence byl Jiří Močkoř jejím rektorem.“
3/8 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/9 Ř	Správné řešení: Pavlův bratr Radovan už dva roky bydlí v Kostelci nad Černými lesy. Absolvoval sice Lékařskou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, ale v Praze pracovat nechtěl. V průběhu studia vždy jezdil na dovolenou na jižní Moravu nebo na jižní Slovensko. Letos poprvé pojedje s celou rodinou ke Středozevnímu moři. A příští Vánoce by chtěl trávit u naší tety Vlasty, maminkiny sestry, v Severní Americe. Už se nemůže dočkat.
3/10 Ř	Správné řešení: V úryvku z knihy Puntíkáři autora Miloše Kratochvíla nejsou užitá žádná velká

	<p>písmena. Ta, která by měla být velká, označte (a zřejmě se to týká také zadání tohoto úkolu).</p> <p>S maminkou to zamávalo, táta zbledl ještě víc a čekali na zprávu o nějaké strašné nemoci. Já se taky vyděsil, ale na mě se nikdo nepodíval, i když se mě to týkalo nejvíc. Teta se zhluboka nadechla a úplně vážně pronesla, že si na mně už ve třech letech všimla, že v pohádce o Červené karkulce nemám rád myslivce. Tohle zase zamávalo s tátou. Zdálo se mi, že má poprvé v životě o tetu Marcelu strach. „Klid, Karle,“ zvedla ruku tetu. „Netvrdím, že vyloženě fandí vlkovi. Ale myslivcův zásah mu vadí jako moc krutý, protože myslivce v té pohádce zosobňuje spravedlnost.“ Maminka zmateně zašeptala, že tomu nerozumí. Když mi prý nevadí vlk, proč mi tak vadí Vlčková. Ale – pohádková postava je Karkulka.</p>
3/11 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/12 Ř	<p>Správné řešení:</p> <p>Slepičí vývar, vykostěné kotlety, umyté příbory, těstoviny posypané sýrem, vyleštěné nože, pytlíky s moukou, mísa na těsto, lívance s višňovou marmeládou, písek na nádobí, papírové lístečky na poznámky, výborné trubičky se šlehačkou, hliněný džbán, povídkové taštičky posypané mákem a polité máslem, svíčková s knedlíkem, vychlazená limonáda, kyselé zavináče, vypečená vepřová kýta s kyselým zelím, žebírko na kmíně, sýrové tyčinky, višně v čokoládě, smažené koblihy, libové maso polité šťávou.</p> <p>Do kuchyně patří: umyté příbory, vyleštěné nože, pytlíky s moukou, mísa na těsto, písek na nádobí, papírové lístečky na poznámky, hliněný džbán.</p>
3/13 Ř	<p>Do řady nepatří následující slova (nejedná se o slova příbuzná):</p> <p>a) klížit; b) lisovat; c) líbezný; d) sítko.</p>
3/14 Ř	<p>Správné řešení: (doplněno; výběr chutné večeře je individuální)</p> <p>Vyberte si z nabídky, aby vznikla chutná večeře:</p> <p>Pomazánka z plísňového sýra, housky posypané mákem, salát ze syrové mrkve a celeru, míchaná vajíčka, ryby na kmíně a brambory s pažitkou, závin s jablky, lívanečky s tvarohem, miska bílého jogurtu, palačinky s malinovou marmeládou zdobené zakysanou smetanou.</p>
3/15 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/16 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/17 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/18 Ř	<p>Správné řešení:</p> <p>Přepychový automobil pana Hlavicy se vždy nejvíce blýskal na naší ulici. Hlavicovi často jezdili trasu z Břeclavi do Bratislavy, protože obě Hlavicovy dcery tam studovaly. Jednoho sychravého rána se pan Hlavica opět připravoval vyrazit na cestu do zahraničí, podcenil ale podzimní mrazíky, nepřezul letní pneumatiky za zimní a hned před domem narazil do ozdobné betonové zídky. Škodolibé susedky se náramně pobavily.</p> <p>Shoda přísudku s podmětem je další jev, který je ve cvičení zařazen.</p> <p>Začínáme procvičovat i shodu přísudku s podmětem, a to dvakrát ve druhém souvětí a jednou v poslední větě.</p>
3/19 T	Řešení bude předmětem výuky.

3/20 Ř	Správné řešení: Telefony zazvonily. Policisté uvažovali. Zbabělci se nepodepsali. Výpadky elektřiny se opakovaly. Lamps nesvítily. Světla zhasla. Zásilky se opozdily. Kolegové se pouсмáli. Výpovědi se lišily. Podezření se potvrdila. Sousedé lhali. Detektivky skončily. Záhady se vyřešily.
3/21 Ř	Správně doplníme měkké i (koně soutěžili). Odůvodnění je součástí textu k úkolu 5/7 T.
3/22 T	Řešení bude předmětem výuky.
3/23 Ř	Řešení je uvedeno pod zadáním úkolu, tj. ve výkladové části textu.
3/24 Ř	Řešení podle P. Loucké – První věta (souvětí) má dvě řešení: Nepřijde-li, za dvě hodiny všechno sníme. Nepřijde-li za dvě hodiny, všechno sníme. Cítíte ten rozdíl? Autoři nás nepochybně varují, že všechno snědí, ale kdy? V prvním případě se budou ládovat celé dvě hodiny poté, co zjistí, že jsme nepřišli (kdy a jak to zjistí, to nevíme). V druhém případě za dvě hodiny zjistí, že jsme nepřišli, a všechno snědí (nejspíš hned). Drobná změna ve struktuře souvětí může mít důsledky přinejmenším pro náš žaludek. Také druhá věta (souvětí) má dvě řešení: Jestliže nepřijdete včas, odejdeme. Jestliže nepřijdete, včas odejdeme. Bez komentáře, ten už je vám přece jasný!
4/1 T	Řešení tohoto úkolu najdete v textu úkolu 5/7 T.
4/2 Z	Řešení bude předmětem výuky.
5/1 T	1. d); 2. c); 3. a); 4. d); 5. c).
5/2 T	1. c); 2. c); 3. b); 4. c); 5. b); 6. a); 7. c); 8. a).
5/3 T	1. c) Pan Barvík potřebuje obě pračky, v automatické okurky čistí a v mechanické steriluje. 2. a) Okurky jsou v automatické pračce vyprány, tedy zbaveny nečistoty. 3. c) Pan Barvík ke sterilování okurek používá mechanickou pračku ROMO tak, že zapne pouze topení na nejvyšší stupeň a steriluje okurky po dobu 20 minut. 4. b) Pan Barvík nepotřebuje kartáč, protože okurky zbaví nečistoty v automatické pračce. 5. Pan Barvík tvrdí, že při zavařování okurek tímto způsobem ušetří čas i fyzickou námahu.
5/4 T	1. c) 2. Fine Foods, s. r. o. 3. A Z odpovědi musí být zřejmé, že jste pochopili možnost vrátit oplatky s nárokem na vrácení peněz. Je tedy možné, že uvedete, že oplatky sníte nebo nesníte, vrátíte nebo se jich zbavíte jiným způsobem. 3. B Uvedete vysvětlení, které je v souladu s textem v odpovědi v části 3 A, například – že jste si vědomi toho, že oplatky mohou vyvolat alergickou reakci, pokud jste na arašídů alergičtí. (Možné odpovědi: Snědl bych je, nemám alergii na arašídů. Vrátil bych je, jsem na arašídů alergický.) 4. Je třeba chápat, že se upozornění týká pouze těch balení oplatků s uvedenou minimální trvanlivostí.

5/5 T	Řešení bude předmětem výuky.
5/6 KÚ	<p>Verze Miloše Kratochvíla: Bílou chaloupku s červenou střechou přikryla noc sametovým tichem. Táta s mámou spali, jen Kuba se rozmrzele převaloval z boku na bok. „Mám já zapotřebí poslouchat pořád nějaké rady a napomínání?“ mumlal si. „Máma se věčně stará, co bych měl a jak bych měl, jestli koukám na pořádek, jak se oblíkám, jestli nejím moc nebo málo... Táta chce, abych všechno dělal pořád líp a líp... Co je to za život?!“</p> <p>(text cvičení) „Kampak, Kubo?“ „Za štěstím. Vidíte přece, že mám vestu oblečenou obráceně!“ „Vestu jo. Ale kalhoty ne,“ zatahal se stařeček za šedivé kníry. „To mě zmátlo.“ Za chvíli si Kuba vykračoval krajinou, vestu i kalhoty zapínáním dozadu. Už padalo šero, když uslyšel zpod jabloně u cesty smích. Seděl tam ještě starší dědeček, než byli ti dva, které ten den potkal, a smál se, až z toho kuckal. „Co je vám na mně k smíchu?“ naježil se Kuba. „Kdo by se nesmál, když vidí někoho jít pozadu!“ „Mám vestu i kalhoty takhle otočené schválně, protože jdu za štěstím!“ „Což o to, vestu i kalhoty máš otočené správným směrem, ale ty jsi v nich navlečený obráceně,“ ťuknul si děda na čelo. Kuba se podrbal za uchem. „Víte to jistě?“ „Jsem snad málo starý, abys mi nemohl věřit?“ řekl stařeček s dlouhým bílým plnovousem dotčeně. Tenhle dědeček je určitě mnohem starší, než byli tamti dva, pomyslel si Kuba. „Dobrá, věřím vám. Tak já si vestu i kalhoty zase otočím.“ „Počkej,“ zarazil ho stařeček, „nebude jednodušší, když se v těch šatech otočíš ty? Kalhoty i vestu máš natočené správným směrem. To ti mí mladší bratři poradili dobře.“ „Jak myslíte,“ přisvědčil Kuba. Co se stalo, když se Kuba v šatech přetočil, aby měl nos tím směrem co knoflíky? Inu – šel zase zpátky! Šel celou noc, žádného stařečka už nepotkal, a když nebe šedlo úsvitem a ozvali se kohouti, kouká – před ním stojí bílý domeček s červenou střechou. „Vždyť já jsem přišel zase domů!“ vyjevil se Kuba. „Koho by to napadlo, že cesta za štěstím končí v naší chalupě?“ Přeskočil plot, a když uviděl na zápraží mámu s tátou, měl najednou takovou zvláštní, velkánskou radost... Táta ho objal, maminka ho líbala na tváře a Kuba cítil, že víc štěstí by nikde jinde určitě nenašel.</p>
5/7 T	<p>Správné pořadí odstavců: B), A), C), E), D).</p> <p>Možný název: odpověď je individuální, řešení bude předmětem výuky. Autor ji nazval Jak dřevorubec napálil medvěda, ale mohla by se klidně také jmenovat obelstil, ošálil, vypekl, přechytračil nebo přelstil medvěda.</p>
5/8 KÚ	<p>Řešení bude předmětem výuky. Jedna z možných variant řešení:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. odstavec – Léto přeje ... „vozatajský parkur“. 2. odstavec – Jako češtinářka .... českého původu. 3. odstavec – Není v pořádku .... a není popřen. 4. odstavec – Protože se dnes .... koně soutěžil-.
5/9 Ř	<p>Správné řešení: 1. ano; 2. ne (neplatí pro úkol č. 5); 3. ne (5. úkol zvládli zpracovat nejlépe ze všech tříd); 4. ano; 5. ne</p>

LITERATURA

- CUŘÍN, F. a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha : SPN, 1964.
- CUŘÍN, F. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha : SPN, 1985.
- CUŘÍN, F. – NOVOTNÝ, J. *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*. Praha : SPN, 1987.
- ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. 2. přepracované vydání. Praha : ISV, 2000.
- ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha : ISV, 2000.
- ČECHOVÁ, M. – CHLOUPEK, J. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. *Stylistika současné češtiny*. Praha : ISV, 1997.
- ČERNÁ, A. a kol. *Na co se nás často ptáte*. Praha : Scientia, 2002.
- ČMEJRKOVÁ, S. – DANEŠ, F. – KRAUS, J. – SVOBODOVÁ, I. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha : Academia, 1996.
- ČMEJRKOVÁ, S. – DANEŠ, F. – SVĚTLÁ, J. *Jak napsat odborný text*. Praha : Leda, 1999.
- DANEŠ, F. *Malý průvodce po dnešní češtině*. Praha : Orbis, 1964.
- DANEŠ, F. a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha : Academia, 1997.
- DEBICKÁ, A. *Stylistické analýzy a interpretace. Stylistická cvičení*. Ústí nad Labem : PdF UJEP, 2002.
- HALADA, J. – OSVALDOVÁ, B. a kol. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha : Libri, 1999.
- HAVRÁNEK, B. – MUKAŘOVSKÝ, J. (eds) *Čtení o jazyce a poesii*. Praha : Družstevní práce, 1942.
- HOFFMANNOVÁ, J. *Stylistika a ..... Praha : Trizonia, 1997.*
- HORÁLEK, J. *...nejde jen o slova*. Chomutov : Milenium Publishing, 2002.
- CHLOUPEK, J. *Knížka o češtině*. Praha : Odeon, 1974.
- CHLOUPEK, J. a kol. *Stylistika češtiny*. Praha : SPN, 1991.
- CHOUPEK, J. – KREJZLOVÁ, D. *Stylistika pro učitele*. Ostrava : PdF OU, 1997.
- JELÍNEK, J. – STYBLÍK, V. *Čtení o českém jazyku*. 2. vyd. Praha : SPN, 1980.
- KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (eds.) *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : Nakladatelství LN, 2002.

- KOL. *Akademický slovník cizích slov*. Praha : Academia, 1998.
- KOL. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha : LN, 2002.
- KOL. *Pravidla českého pravopisu*. Praha : Fortuna, 1999.
- KOL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha : LN, 1997.
- KOL. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vydání. Praha : Academia, 2005.
- KOL. *Čeština všední i nevšední*. Praha : Academia, 1972.
- KOL. *Čeština pro sluchově postižené studenty (studijní opora)*. Ostrava : 2006.
- KRÁLÍK, J. a kol. *Každý den s češtinou. Zajímavosti a zvláštnosti*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- KRAMPLOVÁ, I. *Zakroužkuj – vyber – zdůvodni*. Praha : ÚIV, 2011.
- KRATOCHVÍL, M. *Jak chtěl být Honza peciválem*. Frýdek-Místek : Alpress, 2000.
- KRATOCHVÍL, M. *Puntíkáři*. Praha : Mladá fronta, 2009.
- KRATOCHVÍL, M. *Zapište si za uši*. Frýdek-Místek : Alpress, 2001.
- KROBOTOVÁ, M. *Cvičení z české stylistiky*. Olomouc : PdF UP, 2004.
- KROBOTOVÁ, M. *Úvod do české stylistiky*. Olomouc : PdF UP, 2004.
- LOUCKÁ, P. *Dech, duch a duše češtiny*. Praha : Albatros, 2008.
- LOUCKÁ, P. *Zahrada ochočených slov*. Praha : Dokořán, 2007.
- MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*. Praha : Academia, 1998.
- MARTINCOVÁ, O. *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Praha : Academia, 2004.
- MARTINCOVÁ, O. – POLÍVKOVÁ, A. – ŠKVOROVÁ, D. *Jazykové sloupky*. Praha : Academia, 1991.
- MATHESIUS, V. O požadavku stability ve spisovném jazyce. In Havránek, B., Weingart, M. (eds.) *Spisovná čeština a jazyková kultura*, Praha : Melantrich, 1932.
- MATHESIUS, V. *Řeč a sloh*. Praha : Československý spisovatel, 1966.
- MISTRÍK, J. *Štylistika*. Bratislava : SPN, 1997.
- NEBESKÁ, I. *Jazyk, norma, spisovnost*. 2. vyd. Praha : UK, 1996.

NOVÁK, R., KULDANOVÁ, P. a kol. *Překračování hranic obvyklosti*. Ostrava : Oftis, 2010.

PRAŽÁK, A. *Národ se bránil. Obrany národa a jazyka českého*. Praha : Sfinx, 1946.

SGALL, P. – PANEVOVÁ, J. *Jak psát a nepsat česky*. Praha : UK, 2004.

SOCHOVÁ, Z. – POŠTOLKOVÁ, B.: *Co v slovnících nenajdete*. Praha : Portál, 1994.

STANĚK, V. *Praktická stylistika pro střední školy*. Praha : Fortuna, 1994.

STANĚK, V. *Praktická stylistika pro žáky středních škol všech typů*. Praha : Fortuna, 1996.

STICH, A. *Jazykověda – věc veřejná*. Praha : Nakladatelství LN, 2004.

SVOBODOVÁ, J., SVOBODOVÁ, D., GEJGUŠOVÁ, I. *Zdroje a cíle jazykové popularizace*. Ostrava : Oftis, 2010.

SVOBODOVÁ, J. a kol. *Čeština s překvapením pro 4. ročník základní školy*. Praha : Scientia, 2000.

SVOBODOVÁ, J. a kol. *Čeština s překvapením pro 5. ročník základní školy*. Praha : Scientia, 2000.

SVOBODOVÁ, J. *Průvodce českou interpunkcí*. Neplachovice : VADE MECUM BOHEMIAE, s.r.o., 2003.

SVOZILOVÁ, N. *Jak dnes píšeme / mluvíme a jak hřešíme proti dobré češtině*. Jinočany : H+H, 2003.

ŠLOSAR, D. *Jazyčník*. Praha : Dokořán, 2004.

ŠLOSAR, D. *Tisíciletá*. Praha : Dokořán, 2005.

ŠLOSAR, D. *Otisky*. Praha : Dokořán, 2006.

ŠMILAUER, V. *Nauka o českém jazyku*. Praha : SPN, 1974.

